

175

E
6

10

175. E. 6¹⁰
175 E 6¹⁰
1-6

Officieele Bescheiden

UIT HET

ARCHIEF VAN DEN KERKERAAD

DER

NEDERDUITSCH HERVORMDE GEMEENTE

TE AMSTERDAM.

I.

DE KWESTIE „DER AANNEMING TOT LIDMAAT.”

[OP LAST VAN DEN BIJZONDEREN KERKERAAD UITGEGEVEN.]

AMSTERDAM. — H. DE HOOGH & C^o.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT



1291 4481



© 1911 by the American Library Association

American Library Association

THE AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION

1111 N. W. 4th St.

NEW YORK

1911

I

DE KUNSTEN, DE WETEN, DE LITERATUUR

1911

B E R I C H T.

De Bijzondere Kerkeraad der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Amsterdam heeft in zijne vergadering van 27 Juni 1872 besloten, alle stukken, betrekking hebbende op zijn in zake de aanneming tot lidmaten den 23 November 1871 genomen besluit, te doen drukken, gratis aan de stemgerechtigde leden der gemeente toe te zenden, en voorts verkrijgbaar te stellen. De uitvoering van dit Besluit werd opgedragen aan de ondergeteekenden.

De Bijzondere Kerkeraad wenschte, dat tevens met een kort woord de reden zou worden aangegeven, die hem tot dezen maatregel bewoog.

Ter voldoening aan dit verlangen diene het volgende:

Meer dan vroeger is naar het oordeel des Kerkeraads de strijd over het kerkelijk vraagstuk een zaak der *Gemeente* geworden.

Sinds door de uitvoering, aan artikel 23 van het Algem. Reglem. gegeven, de Gemeente zelve geroepen is, om door directe verkiezing den gang van het kerkelijk leven in haar midden te bepalen, rust op haar ten laatste de *verantwoordelijkheid* voor de houding, die in onzen strijd door het Bestuur der Gemeente wordt aangenomen.

Het is deswege den Kerkeraad behoefte, de stemgerechtigde en overige leden der Gemeente in staat te stellen, over de gedragslijn door hem in gewichtige aangelegenheden gevolgd zelfstandig te oordeelen.

Zou zijns inziens volkomen openbaarheid der Kerkeraadsvergaderingen daartoe het meest afdoend middel zijn, zoo meent hij, bij ontstentenis van dit middel ter publiciteit, aan de behoefte der Gemeente te gemoet te komen, door mededeeling van de officiële bescheiden, in de ernstigste kwestien onzer dagen met hooge besturen en in eigen bezem gewisseld.

In zulk een kwestie nu is de Bijzondere Kerkeraad ook thans betrokken.

In het besef, dat de Gemeente ook te dezer plaatse haar Christelijk karakter zou inboeten, zoo de verkrijging van het lidmaatschap in haar midden een bloote formaliteit bleef, en naar het goeddunken der predikanten, zonder onderscheid, een iegelijk tot dit lidmaatschap wierd toegelaten, ook al ontardde zijne dusgenoemde belijdenis in de meest onverholen loochening van de *grondwaarheden*, die de Christelijke Kerk belijdt en de *groote feiten*, waarop ze rust, — heeft de Kerkeraad den 23 November 1871 bij wettig besluit een dam tegen de invloeiing van deze heterogene bestanddeelen zoeken op te werpen.

De heeren Steenberg en Berlage zijn tegen dit Besluit bij het Classikaal Bestuur van Amsterdam in verzet gekomen.

Hun bezwaar is door dit Bestuur niet ontvankelijk verklaard. Ook het Classikaal Bestuur oordeelde het Kerkeraadsbesluit onbetwistbaar wettig.

In deze uitspraak niet berustend hebben genoemde heeren tegen dit Besluit voorziening gezocht bij het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland.

Dit Kerkbestuur, zich blijkbaar geheel aan de zijde der appellanten scharend, heeft van den Kerkeraad gevraagd, dat hij het bewuste Besluit zou intrekken.

Deze daartoe ongenegen, heeft aan het Kerkbestuur bij uitvoerige memorie de gronden ontvouwd, waarom hij van het eens ingenomen standpunt kon noch mocht afgaan.

Het is derhalve te voorzien, dat de Synode ter laatster instantie tot uitspraak in deze zal geroepen worden.

Het gevolg hiervan zou kunnen zijn, dat tot den Kerkeraad ten laatste niet meer een *vraag*, maar een *eisch* kwam, en dat voor hem de ure aanbrak, om met Gods Woord voor oogen te beslissen, of de Kerkeraad eener Christelijke gemeente zich aan zulk een eisch al dan niet onderwerpen mag.

Hiermeê zou dit schijnbaar geringe verschil van beslissenden invloed kunnen worden op geheel de verhouding onzer Gemeente tot de Vaderlandsche Kerk.

Niet de *Kerkeraad*, de *Gemeente* zou tot het spreken van een laatste woord geroepen worden.

Behoeft nu het onverantwoordelijke nauwlijks betoog dat de Gemeente plotseling, zonder voorafgaande inlichting en derhalve zonder kennis van zaken, tot het spreken van zulk een woord zou kunnen geroepen worden, dan acht de Kerkeraad zich volkomen gerechtvaardigd tegen elke bedenking, die de publiekmaking dezer stukken zou kunnen uitlokken.

Ook de geest der hoogere en lagere Besturen moet zich uit de stukken van hen uitgaande, allengs voor de Gemeente ontsluiten.

Welken loop deze zaak na de jongste Besluiten der Algem. Synode zal hebben, is vooralsnog niet te bepalen.

Het pleit vóór of tegen den Christus der Schriften kan niet eindigen eer het beslecht is.

Moge Gemeente en Kerkeraad zich bij dat allesbeslissend pleit steeds meer bewust worden van hun zedelijke roeping en zich sterk gevoelen door de verrijzeniskracht van dien Heer en Heiland, wiens opstanding uit de dooden het plechtanker blijft hunner hoop.

Namens den Kerkeraad,

AMSTERDAM,
10 Augustus 1872.

A. KUYPER.
N. M. FERINGA.

B R I G T

11

The following is a list of the names of the persons who have been appointed to the various committees of the Board of Directors of the City of New York, for the year 1901.

1. Committee on the Administration of the City of New York
2. Committee on the Finance of the City of New York
3. Committee on the Public Works of the City of New York
4. Committee on the Police of the City of New York
5. Committee on the Fire Department of the City of New York
6. Committee on the Education of the City of New York
7. Committee on the Health of the City of New York
8. Committee on the Parks of the City of New York
9. Committee on the Public Buildings of the City of New York
10. Committee on the Public Utilities of the City of New York
11. Committee on the Public Safety of the City of New York
12. Committee on the Public Welfare of the City of New York
13. Committee on the Public Works of the City of New York
14. Committee on the Police of the City of New York
15. Committee on the Fire Department of the City of New York
16. Committee on the Education of the City of New York
17. Committee on the Health of the City of New York
18. Committee on the Parks of the City of New York
19. Committee on the Public Buildings of the City of New York
20. Committee on the Public Utilities of the City of New York
21. Committee on the Public Safety of the City of New York
22. Committee on the Public Welfare of the City of New York

OFFICIEELE BESCHEIDEN

UIT HET

Archief van den Kerkeraad

DER

NEDERDUITSCH HERVORMDE GEMEENTE TE AMSTERDAM.

I.

DE KWESTIE „DER AANNEMING TOT LIDMAAT”.

I.

In de Kerkeraadsvergadering van 16 Maart 1871 werd door den Voorzitter mededeeling gedaan van twee ingekomen Missiven, 1^o. van het Presbyterie dd. 28 Februari 1871, en 2^o van de Heeren Bechthold en Kühler. dd. 10 Maart 1871.

Deze missiven waren van den volgende inhoud: —

2935 A.

a. Schrijven van het Presbyterie.

Aan

den bijzonderen Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente te Amsterdam,

Het Presbyterie neemt de vrijheid Uwe Vergadering mede te deelen, dat de aan de Synode voorgestelde wijziging van Art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-
onderwijs, (thans ten fine van advies in handen der Synodale Commissie) aanleiding heeft gegeven tot ernstige bespreking in zijn midden, en tot het benoemen van eene Commissie om te dienen van consideratie en advies.

Die Commissie heeft een rapport uitgebragt waarvan een afdruk hierbij uwe Vergadering wordt aangeboden.

Aan den inhoud van dat stuk zich gedragende, wendt het Presbyterie zich door dezen tot U met het dringend verzoek, dat de Kerkeraad

1^o. bij de bevoegde kerkbesturen ernstige bezwaren indiene tegen de voorgestelde verandering in art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-
onderwijs, van de woorden bijgestaan door in de woorden in tegenwoordigheid van....

2^o. Verzoeken de woorden in tegenwoordigheid van.... voorkomende in art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden te vervangen door de woorden bijgestaan door, en

3^o. Voorstellen aan art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-
onderwijs toe te voegen:

„Ingeval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den aanwezigen „Ouderling of Ouderlingen, over het al of niet voldoende der kennis, of over „den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene commissie benoemen, tot „vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.”

„In Gemeenten waar slechts één Predikant is, wordt het vernieuwd onderzoek „en de beslissing aan den Kerkeraad opgedragen!

„De aanneming tot lidmaat van den belanghebbenden persoon wordt tot zoo „lang uitgesteld.”

Het Presbyterie acht de verwezenlijking van de in dezen uitgesproken wenschen dringend noodig, en hoopt dat door eene spoedige behandeling eene tijdige uitvoering aan de zaak zal gegeven worden.

Ten einde zijnerzijds daartoe mede te werken wordt aan de leden van Uwe vergadering een exemplaar van de bijlage dezes gezonden.

Met broederlijke heilbede

Het Presbyterie voornoemd,

J. W. TYDEMAN, *Praeses.*

J. H. VAN DER LINDEN, *Scriba.*

AMSTERDAM,
28 Februari 1871.

Hierbij was gevoegd afschrift van het Rapport der Commissie, aldus luidende:

2935 B.

Aan

het Presbyterie der Nederd. Herv. Gemeente te Amsterdam

Eerwaarde Broeders!

In Uwe Vergadering van 11 November l.l. werden de ondergeteekenden in Commissie gesteld om U te adviseren omtrent:

1. Voorstellen tot betere aanduiding van den aard en de werkzaamheden der Ouderlingen.
2. Den weg, welke ingeslagen dient te worden om dat doel te bereiken.

De aanleiding tot deze opdracht werd gevonden in het voorstel van een der Leden uwer Commissie, om te protesteren tegen eene aan de Synode voorgestelde wijziging van Art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-
onderwijs, waarin men de woorden bijgestaan door, wenscht vervangen te zien door de woorden in tegenwoordigheid van....

Uwe Vergadering deelde zijne bezwaren, en was, de meerderheid althans, van oordeel dat de woorden in tegenwoordigheid van.... een meer passieven toestand aanduiden dan de woorden bijgestaan door....

De opmerking werd verder gemaakt, dat in Art. 21 van het Synodaal Reglement voor de Kerkeraden Al. 5, ook de woorden in tegenwoordigheid van.... worden gevonden, en het derhalve wenschelijk zou moeten worden geacht dat deze werden vervangen door de woorden bijgestaan door....

Andere Leden uwer Vergadering achtten eene uitgebreide verandering noodzakelijk, om de moeilijkheden te ontgaan, welke bij de aanneming van Lidmaten ondervonden worden, waarbij sommige Predikanten handelen alsof de Ouderlingen enkel voor den vorm daarbij aanwezig zijn.

Op grond van deze beschouwingen werd door Br. Tydeman aangegeven, om aan Uwe Commissie een ruimer mandaat te geven, dan uit het ingekomen voorstel zou volgen: — dit voorstel aangenomen zijnde, verneemt Uwe Commissie niet beter zich van hare taak te kunnen kwijten dan door aan te geven:

- A. Op welke gronden het regt der Ouderlingen berust, om met de Predikanten op te treden in het belang der Gemeente.
- B. Of dat regt duidelijk genoeg is omschreven, dat daarover geen verschil van gevoelen met de Predikanten kan ontstaan.
- C. Zoo neen, welke wijzigingen noodzakelijk worden geacht om allen twijfel daaromtrent weg te nemen.
- D. Tot wien de Ouderlingen zich hebben te wenden om deze hunne regten beter omschreven en gehandhaafd te zien.

Voor de beknopte behandeling van deze vier punten verzoekt Uwe Commissie bescheidenlijk Uwe aandacht.

A. Op welken grond het regt der Ouderlingen berust, om werkzaam op te treden in het belang der Gemeente.

Uwe Commissie verneemt dat het hier de plaats was, om kortelijk aan te toonen op welke Bijbelsche grondslagen het ambt van Opziener der Gemeente be-

rust, en mag daarbij niet vergeten welke belangrijke wenken en opmerkingen door Br. Höveker ons werden aangeboden in zijn geschrift over den oorsprong, de regten en verplichtingen van het Ouderlingschap, waarbij het geestelijk karakter van het Opzienersambt uitnemend werd in het licht gesteld.

Uit de Apostolische Schriften zal ons met een oogopslag blijken, dat al zeer spoedig onder leiding des Heiligen Geestes in de Christelijke Kerk het ambt van Ouderling in het leven werd geroepen. Hand. 1 vs. 20 lezen wij: en een ander neme zijn Opzieners-ambt, terwijl bij die keuze moest gelet worden op mannen, die met de Apostelen verkeerden hadden, al den tijd, dat de Heer Jezus met hen was in- en uitgegaan, van den Doop van Johannes af. De Opziener moest, volgens vs. 22, zijn een getuige van de opstanding des Heeren.

Hand. 14 vs. 23 geeft aan, dat in alle gemeenten Ouderlingen verkozen werden. Hand. 15 vs. 2—4, 22 en 23 geven duidelijk aan, welk een werkzaam deel de Ouderlingen hadden aan de behartiging der belangen van de Gemeente.

Hand. 20 vs. 17 en volgende, vinden wij de opdracht aan de Ouderlingen, om te waken over de kudde en de Gemeente Gods te weiden.

De Brieven aan Timotheüs bevatten een uitgelezen schat van wenken en vermaningen betreffende de verplichtingen van de Opzieners.

Brief aan Titus 1 vs. 5—9. Opdracht om in alle Gemeenten Ouderlingen te stellen, om te vermanen door de gezonde leer en de tegensprekers te wederleggen.

Op dezen grondslag heeft de Christelijke Kerk voortgebouwd, en ook de Nederlandsche Hervormde Kerk heeft dien aangenomen, blijkens Art. 30 en 31 van hare Geloofsbelijdenis.

Geheel in overeenstemming daarmee vinden wij in de Kerkelijke Reglementen de navolgende bepalingen.

Art. 11 van het Algemeen Reglement.

De zorg voor de belangen van de Christelijke Kerk in het algemeen, als van de Hervormde in het bijzonder, de handhaving harer leer, de vermeerdering der Godsdienstige kennis enz. enz., moeten het hoofddoel zijn van allen, die in onderscheiden betrekkingen met het kerkelijk bestuur belast zijn.

Art. 20 van het Algemeen Reglement.

Aan Ouderlingen is toevertrouwd en aanbevolen met Predikanten bezig te zijn in de herderlijke zorg voor de Gemeente; de bevordering van en het toezigt op het Godsdienst-onderwijs en de handhaving van orde en tucht; voorts het ijverig samenwerken met dezen (de Predikanten) in alles wat aan de Christelijke volmaking der Gemeente kan dienstbaar zijn.

Art. 38 van het Reglement op het Godsd. onderw. Al. 1.

Het aannemen van lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad.

Al. 8. Aan de aanneming tot Lidmaten gaat vooraf een onderzoek naar de verkregen kennis van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, de Bijbelsche en Kerkelijke geschiedenis, met name ook van de Hervorming; vervolgens, zoo deze kennis afdoende bevonden wordt, eene belijdenis des geloofs door de aannemelingen af te leggen. Een en ander geschiedt door een Leeraar, bijgestaan door een of meer Ouderlingen.

Art. 14 van het Reglement voor de Kerkeraden.

Aan den bijzonderen Kerkeraad is opgedragen:

Al. 5. De afneming van de belijdenis des geloofs en de bevestiging van de nieuwe Lidmaten.

Art. 21. Alin. 5. Ambtspligten van de Predikanten.

Het Catechetisch onderwijs en het afnemen der Geloofsbelijdenis in tegenwoordigheid van een of meer Ouderlingen.

Art. 25. Den Ouderlingen is opgedragen de behartiging der belangen van de openbare Godsverering, de bevordering van en het toezigt op het Godsdienst-onderwijs, het medetoezicht op de Leden der Gemeente, inzonderheid door huisbezoek, zoowel, indien zij daartoe worden verzocht, in vereeniging met de Predikanten, als ook afzonderlijk, naar plaatselijke regeling. IJverige medewerking met de Predikanten in alles wat aan de Christelijke opbouw der Gemeente kan dienstig zijn.

Art. 2. Provinciaal Reglement voor de Kerkeraden.

De Kerkeraad bestaat uit de Opzieners der Gemeente, zijnde de Predikanten en de Ouderlingen.

B. Of dat recht duidelijk genoeg is omschreven, dat daarover geen verschil met de Predikanten kan ontstaan.

Uwe Commissie was eenparig van oordeel, dat de reglementaire bepalingen, onbevengenen nagegaan en in eenvoudigen zin opgevat, voldoende overeenstemmen met de eischen omschreven in de Apostolische Schriften, en zou daarom geene verandering noodig achten, indien de tegenwoordige toestand der Kerk niet dringend vorderde, dat het aandeel van de Ouderlingen bij den arbeid der aanneming van Lidmaten duidelijker werd uiteengezet, en meent zij dat het noodig is:

C. Welke wijzigingen noodzakelijk moeten worden geacht om allen twijfel weg te nemen.

1. te vragen: handhaving van de woorden bijgestaan door enz. in Art. 38 alin. 3 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs.
2. verandering van Art. 21, alin. 5 van het Synod. Reglement voor de Kerkeraden, door vervanging van de woorden in tegenwoordigheid van, door de woorden: bijgestaan door een of meer Ouderlingen, — door welke verandering eene volkomen overeenstemming tusschen beide Artikelen zal zijn tot stand gebracht, en alle verschil in opvatting weggenomen zal zijn.

Uwe Commissie spreekt daarbij als hare overtuiging uit, dat naar eisch van de Christelijke grond-lagen door den kerkelijken wetgever niet anders bedoeld kan zijn, dan dat de Ouderling of Ouderlingen een feitelijk aandeel hebben in de werkzaamheden, omschreven in Art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs en Art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden, even als die samenwerking duidelijk spreekt bij de omschrijving der andere werkzaamheden.

Moet dit worden erkend, het ligt echter tevens voor de hand, dat de Ouderling geen meerder recht heeft dan de Predikant. Beiden erlangen hun mandaat van den Kerkeraad, om een onderzoek te doen als omschreven in Art. 38 en tot het afnemen der Geloofsbelijdenis, — en al wordt het doen van vragen door den Ouderling in verband met beide zaken niet uitgesloten, toch is — en zulks, naar de meening Uwer Commissie, terecht — bepaald uitgesproken: dat een en ander geschiedt door een Predikant, bijgestaan door enz.

De leiding van het onderzoek enz. behoort dus in de eerste plaats aan den Predikant te worden toevertrouwd.

Het oordeel over de verkregen kennis en den inhoud der afgelegde Geloofsbelijdenis behoort echter aan beiden, en, bij het ontstaan van verschil van gevoelen, de beslissing aan den Kerkeraad, nameus wien beiden handelen.

Dat verschil heeft zich reeds meermalen voorgedaan en het is daarom dat Uwe Commissie eene aanvulling van Art. 38 noodzakelijk acht in voege als volgt:

In geval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den aanwezigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit. In Gemeenten waar slechts één Predikant is, wordt het vernieuwd onderzoek en de beslissing aan den Kerkeraad opgedragen. De aanneming tot Lidmaat van den belanghebbende wordt tot zoolang uitgesteld.

D. Tot wien de Ouderlingen zich hebben te wenden om deze hunne regten beter omschreven en gehandhaafd te zien.

Eindelijk nog is Uwe Commissie van oordeel dat, ter verkrijging van het door haar voorgestelde, Uwe Vergadering zich zal hebben te wenden tot den bijzonderen Kerkeraad, en zulks op grond van:

Art. 2. Prov. Regl. voor de Kerkeraden, luidende:

De Kerkeraad bestaat uit de Opzieners der Gemeente, zijnde de Predikanten en de Ouderlingen.

Art. 14. Synod. Regl. voor de Kerkeraden, Al. 5.

Aan den bijzonderen Kerkeraad is opgedragen de zorg voor de afneming van de belijdenis des geloofs en de bevestiging der nieuwe Lidmaten.

Art. 38. Reglement op het Godsd. Onderwijs.

Al. 1. Het aannemen van Lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad.

Deze is derhalve gehouden zorg te dragen dat zijne lasthebbers hunne taak met de meeste orde kunnen ten uitvoer brengen.

Uwe Commissie hoopt dat deze beschouwingen Uwe belangstellende overweging mogen erlangen, en verzoekt u ten slotte te mogen voorstellen, dat, indien Uwe Vergadering zich met hare denkbeelden vereenigt, het Presbyterie zich wende tot den Kerkeraad met verzoek:

1. Dat hij bij de bevoegde Kerkbesturen ernstige bezwaren indiene tegen de voorgestelde verandering in Art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs, van de woorden bijgestaan door... in de woorden in tegenwoordigheid van.
2. Verzoekt: de woorden in tegenwoordigheid van... voorkomende in Art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden te vervangen door de woorden bijgestaan door....
3. Voorstelle: aan Art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs toe te voegen:

In geval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den aanwezigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.

In Gemeenten waar slechts één Predikant is, wordt het vernieuwd onderzoek en de beslissing aan den Kerkeraad opgedragen.

De aanneming tot Lidmaat van den belanghebbenden persoon wordt tot zoolang uitgesteld.

Met broederlijke heilbede.

AMSTERDAM,
Februarij 1871.

De Commissie voornoemd:

J. H. VAN DER LINDEN.
Mr. W. C. BACKER.
C. DEIJLL.

2936.

6. Schrijven van de heeren Bechthold en Kühler.

Aan

den Eerw. Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente alhier.

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Heeren!

In aanmerking nemende de belangrijke geschillen, die zich telkens tusschen Predikanten en Ouderlingen kunnen opdoen en reeds dikwijls ontstaan zijn bij het afleggen van Geloofsbelijdenis, en de mindere duidelijkheid der omschrijving van het daadwerkelijk aandeel, hetwelk broeders Ouderlingen daaraan kunnen en moeten nemen;

In aanmerking nemende de wenschelijkheid, en noodzakelijkheid, dat alle dergelijke bewaren dienaangaande zoo veel mogelijk vermeden worden;

Nemen ondergeteekenden dien ten gevolge de vrijheid aan UEd. voor te stellen om te besluiten:

Dat het te houden onderzoek, volgens Art. 38 op het Godsdiens-onderwijs en het afnemen van belijdenis des Geloofs, zal plaats hebben door den Predikant in tegenwoordigheid van, en bijgestaan door twee Ouderlingen.

Dat wanneer na gehouden onderzoek gebleken zal zijn, van wien men met grond mag verwachten dat zij zich althans genoegzaam bewust zijn, wat zij belijden zullen, en alzoo met meerderheid van stemmen tot het afleggen van belijdenis zullen worden toegelaten, aan diegenen de volgende vragen zullen worden voorgesteld;

ten eerste:

Belijdt gij te gelooven dat de Bijbel zonder eenig voorbehoud is het Woord van God en alzoo de eenige kenbron van wat geweten en geloofd moet worden tot zaligheid?

Ten tweede:

Belijdt gij te gelooven, dat de belijdenis onzer Gereformeerde Kerk als gegrond op Gods Woord, de leer der zaligheid is, en zijt gij alzoo bereid om op het voorlezen der 12 Artikelen van ons algemeen Christelijk geloof ieder voor zich persoonlijk belijdend te antwoorden: Ja ik, van ganser harte?

En dat zoo er alsdan niemand der toegelatenen zich daaraan wenscht te onttrekken (waartoe natuurlijk volkomen vrijheid moet gelaten worden), door den Predikant tot de plegtige voorlezing dier 12 Artikelen zal worden overgegaan, waarop door de aankomende leden een voor een overluid zal moeten worden geantwoord: Ja ik, van ganser harte.

Ondergeteekenden meenen bescheiden en ernstig bij UEW. op het nemen van zodanig besluit te mogen en moeten aandringen, om de navolgende redenen:

Ten eerste:

Omdat zij vastelijk gelooven dat het nemen van zodanig besluit geheel tot de bevoegdheid van den Kerkeraad behoort.

Ten andere:

Omdat zij vermeenren dat dit mede zoude werken tot het stuiten van de zeer betreurenswaardige en ergerlijke verwarring in de kerk, die hun dierbaar is, heerschende, derhalve ook in het belang der aankomende lidmaten zoude zijn, en daardoor aan de aflegging van Geloofsbelijdenis meerdere ernst en plegtigheid zoude bijgezet worden.

Ten derde:

Omdat zij gelooven te mogen veronderstellen dat de gunstige gevolgen daarvan ook in andere gemeenten in ons vaderland niet zouden uitblijven.

Hopende alzoo UEW. de vereischte aandacht aan dit hun voorstel wel zullen willen verleen, en door den Heiligen Geest geleid onze beraadslagingen een resultaat mogen hebben, dat tot 's Heeren eere en tot den welstand onzer geliefde gemeente bevorderlijk moge zijn, verblijven zij met heilbede

UWEw. en Eerw. Dw. Dienaren en Broeders
W. KÜHLER Wz.
J. BECHTHOLD.

AMSTERDAM,
10 Maart 1871.

De Kerkeraad besloot beide stukken in handen te stellen eener Commissie van zes leden, met mandaat: *ten principiële te onder-*

zoeken, welke wijzigingen in onze kerkelijke reglementen, met betrekking tot de aanneming van nieuwe leden, zijn wenschelijk te achten, ter handhaving van het Christelijk karakter van het Belijdenisdoen; welken weg moet de Kerkeraad inslaan om deze wijzigingen te verkrijgen, en welke veranderingen kan de Kerkeraad intusschen ter bereiking van dit doel maken in zijne huishoudelijke reglementen.

Hij benoemde in deze Commissie de Predikanten Meyboom, Cramer en Kuiper, alsmede de Ouderlingen van der Linden, Feringa en Kühler.

Het rapport dezer Commissie kwam ter tafel in de Vergadering van 25 Mei 1871 en luidde aldus:

2956.

Aan

den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam.

Eerwaarde Broeders!

In uwe vergadering van 16 Maart j.l. werd door u eene Commissie benoemd, bestaande uit de Predikanten L. S. P. Meijboom, Ph. R. Hogenholtz, J. Cramer en A. Kuiper, en de Ouderlingen J. W. Tijdeman, J. H. van der Linden, N. M. Feringa en W. Kühler, ten einde betreffende een van het Presbyterie en een van de Heeren Kühler en Bechthold ingekomen voorstel, zoo mede een amendement van den Heer J. W. Tijdeman op het voorstel van het Presbyterie, in principiele te onderzoeken, welke wijzigingen in onze kerkelijke reglementen met betrekking tot de aanneming van nieuwe leden zijn wenschelijk te achten ter handhaving van het Christelijk karakter van het belijdenis doen; welken weg de Kerkeraad moet bewandelen om deze wijzigingen te verkrijgen, en welke veranderingen de Kerkeraad in zijne huishoudelijke reglementen intusschen kan maken tot dat doel."

Het voorstel van het Presbyterie is aldus geformuleerd:

1. diene de Kerkeraad bij de bevoegde kerkbesturen ernstige bezwaren in tegen de voorgestelde verandering in art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-Onderwijs, van de woorden bijgestaan door in de woorden in tegenwoordigheid van
2. verzoeken hij de woorden in tegenwoordigheid van, voorkomende in art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden, te vervangen door de woorden bijgestaan door.
3. stelle hij voor, aan art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-onderwijs toe te voegen:

"In geval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den „aanzesigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende „der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene „Commissie benoemen, tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een „besluit. In Gemeenten, waar slechts één Predikant is, wordt het vernieuwd onderzoek en de beslissing aan den Kerkeraad opgedragen. „De aanneming tot lidmaat van den belanghebbenden persoon wordt „tot zoolang uitgesteld."

Br. Tijdeman stelt voor, dat aan hooger Kerkbestuur worde verzoekt om art. 38 in het Reglement op het Godsdiens-onderwijs aldus te wijzigen:

"Na de woorden eene belijdenis des geloofs door de aannemelingen af te leggen, bij te voegen:

houdende eene bevestigende beantwoording der eerste vraag, in het eerstvolgend artikel vermeld; en, als amendement op het voorstel van het Presbyterie, weg te laten de woorden of over den inhoud der belijdenis.

Het voorstel van de Brs. Kühler en Bechthold is het navolgende:

"De Kerkeraad besluite dat het te houden onderzoek, volgens art. 30 van het Reglement op het Godsdiens-onderwijs, en het afnemen van belijdenis des geloofs zal plaats hebben door den Predikant, in tegenwoordigheid van en bijgestaan door twee Ouderlingen.

"Dat wanneer na gehouden onderzoek gebleken zal zijn, van wie men met grond mag verwachten, dat zij zich althans genoegzaam bewust zijn wat zij belijden zullen, en alzoo met meerderheid van stemmen tot het afleggen van belijdenis zullen worden toegelaten, de volgende vragen zullen worden voorgesteld:

„Ten eerste:

Belijdt gij te gelooven dat de Bijbel zonder eenig voorbehoud is het woord van God, en alzoo de enige kenbron van wat geweten en geloofd moet worden tot zaligheid?

Ten tweede:

Belijdt gij te gelooven, dat de belijdenis onzer Gereformeerde kerk, als gegrond op Gods woord, de leer der zaligheid is; en zijt gij alzoo bereid om op het voorlezen der 12 Artikelen van ons algemeen Christelijk geloof, ieder voor zich persoonlijk, belijgend te antwoorden: „ja ik, van ganser harte?”

„En dat, zoo er alsdan niemand der toegelatenen zich daaraan wenscht te onttrekken (waartoe natuurlijk volkomen vrijheid moet gelaten worden), door den Predikant tot de plechtige voorlezing der 12 Artikelen zal worden overgegaan, waarop door de aankomende leden, een voor een, overluid zal moeten worden geantwoord: „ja ik, van ganser harte.”

Ziedaar de voorstellen, Eerwaarde Broeders! die door U in onze handen zijn gesteld, om uwe vergadering, naar aanleiding daarvan, zoo spoedig mogelijk te dienen van consideratie en advies. Het deed ons leed, dat twee Broeders alleen aan de eerste samenkomst der commissie hebben kunnen deelnemen, Br. Kuijper, door het om gezondheidsredenen ondernemen van eene buitenlandsche reis, en Br. van der Linden door ongesteldheid. Wij betreuren dit te meer, omdat de zaak, die wij te behandelen hadden, zoo niterst gewichtig is. Verscheidene teere quaestien, die het belang der gemeente van nabij raken, staan er mede in verband. Wij vertrouwen dat het uit ons Rapport zal blijken, dat wij onder den indruk daarvan de ons opgedragen taak hebben vervuld.

Onzen omvangrijken last meenden wij in twee deelen te kunnen splitsen. Eerst hadden wij een onderzoek in te stellen naar de vraag, of ook aan de Ouderlingen recht tot medewerking bij de aanneming tot lidmaten moet worden toegekend. Daarop naar de vraag, in hoeverre eene verandering wenschelijk is te achten in de wijze waarop, nadat het onderzoek naar de kennis is afgelopen, de geloofsbelijdenis afgenomen wordt, en welke weg dan bewandeld moet worden om de vervulling van dien wensch te verkrijgen.

I.

In den geest van al de voorstellers wijdden wij eerst onze aandacht aan de vraag: moet ook aan de Ouderlingen het recht tot medewerking bij de aanneming tot lidmaten worden toegekend? Eenparig waren wij van oordeel, dat die vraag toestemmend moet worden beantwoord. In overeenstemming met het rapport van de Commissie van het Presbyterie, betreffende deze zaak u overgelegd, meenen wij dat het zoowel in den geest van onze kerkelijke Reglementen, als in den geest van het Evangelie ligt, dat de Ouderlingen bij zulk eene gewichtige zaak als de aanneming tot lidmaten, niet maar tegenwoordig zijn, maar ook met de Predikanten tot de aanneming medewerken.

Echter kwam het uwe Commissie met het Presbyterie voor, dat er te dien opzichte eenige onduidelijkheid in de Reglementen was, daar op de ééne plaats van een tegenwoordig zijn, en op de andere plaats van een bijstaan wordt gesproken. Ook door anderen is die onduidelijkheid opgemerkt, zooals blijkt uit het voorstel, dat bij de Synode is ingediend, om de woorden bijstaan door te vervangen door in tegenwoordigheid van. Van onze zijde wenschen wij U het tegenovergestelde voor te stellen, of liever nog, daar de woorden met medewerking van in onze schatting beter nog onze bedoeling weergeven, wenschen wij op beide plaatsen in de Reglementen die woorden gebezigd te zien. Daarom stellen wij U voor: „bij de Synode op te komen tegen de aan haar voorgestelde verandering in art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs, en te verlangen dat én dat artikel, én art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden zóó gewijzigd worden, dat het door ons uitgesproken beginsel in de Reglementen worde uitgedrukt; mitsdien de woorden: IN TEGENWOORDIGHEID VAN, OF BIJGESTAAN DOOR worden veranderd in MET MEDEWERKING VAN; en dat in art. 21 en 25 van het Reglement voor de Kerkeraden beter worde geformuleerd, dat het werk der aanneming niet alleen tot de ambtsplichten van de Predikanten, maar ook tot die van de Ouderlingen behoort.”

Hierbij moeten wij nog opmerken dat één lid der Commissie zich slechts voorwaardelijk met dit voorstel kon vereenigen, daar hij eerst zekerheid wilde hebben van hetgeen aan de Predikanten en de Ouderlingen zou worden opgedragen; terwijl een ander lid zich wel met onzen wensch vereenigde, maar geen vrijheid vond om dien wensch op te zenden naar de Synode.

Wat het derde voorstel van het Presbyterie betreft, meenden wij dat dit beter behandeld kon worden, nadat wij eerst gesproken hadden over de belijdenis-quaestie, waarvan ook in dat voorstel gewaagd wordt.

II.

Bij het bespreken van de vraag, of men zou treden in één van de beide voorstellen, die bij U waren ingediend betreffende de belijdenis, door de nieuwe leden af te leggen, kwam allereerst de vraag aan de orde: vindt men in art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs de woorden: VERVOLGENS, ZOO DEZE KENNIS VOLDOENDE BEVONDEN WORDT, EENE BELIJDENIS DES GELOOFS DOOR DE AANNEMLINGEN AF TE LEGGEN, voldoende; of wenscht men nader omschreven te zien welke de inhoud der geloofsbelijdenis moet wezen?

Hieromtrent was uwe Commissie niet eenstemmig. De helft der leden oordeelde dat zulk eene nadere formuleering wenschelijk was, daar zij die aangenomen worden behoorlijk onderricht moeten zijn van hetgeen zij te belijden hebben, zodat daaromtrent tusschen hen en de kerkeraadsleden, door wie zij worden aangenomen, geen verschil van gevoelen kan bestaan, terwijl dan ook langs dien weg alle botsing tusschen den Predikant en zijnen Ouderling of zijne Ouderlingen wordt voorkomen.

De andere helft der Commissie was van oordeel dat er geen bepaalde formule moest worden voorgeschreven; en volgens één der leden, omdat de aannemelingen aan alles waarin de Kerk zich officieel uitspreekt weten wat zij van hare leden wenscht, en dat zij dus, wanneer zij hierdoor niet verhinderd worden om zich aan de Kerk aan te sluiten, als leden moeten worden erkend. De beide anderen meenden dat de Kerk eene belijdenis heeft, en dat dus allen, aan wie de afneming der geloofsbelijdenis is opgedragen, naar dien maatstaf hebben te oordeelen; terwijl één er nog bij opgemerkt wilde hebben, dat de zoo gewenschte vrijheid bij de beoordeeling van dien maatstaf te veel door eene nadere formuleering der belijdenis zou worden beperkt.

Tusschen deze beide gevoelens moet dus uwe vergadering beslissen.

Wordt door U eene nadere formuleering wenschelijk geoordeeld, dan is het de vraag of de Kerkeraad zelf die formule zal maken en voorschrijven, dan of hij dit van de Synode zal verzoeken.

Bij het spreken hierover rees bij uwe Commissie dezelfde bedenking op die bij de discussiën over de Doopsformule geopperd werd, of namelijk de Kerkeraad wel bevoegd was om eene formule voor te schrijven. De meerderheid beantwoordde die vraag ontkennend, en wel op grond hiervan, dat de afneming van de geloofsbelijdenis eene zaak is, die niet eene enkele Gemeente, maar de gansche Kerk geldt. Door geloofsbelijdenis af te leggen wordt men maat van de Kerk, en niet alleen van de ééne of andere Gemeente, gelijk blijkt uit de verplichting van iederen Kerkeraad om als leden der Gemeente aan te nemen wie met eene volledige attestatie overkomen. Daarom kan het voorschrijven van eene formule alleen het werk zijn van de Synode, aan welke de algemeene belangen der Hervormde Kerk zijn toevertrouwd.

Met dit gevoelen konden zich twee leden niet vereenigen. Eén lid meende dat de Kerkeraad alleszins bevoegd is om eene formule voor te schrijven, daar hij vrijheid heeft om in zijn Huishoudelijk Reglement allerlei bepalingen te maken mits zij niet in strijd zijn met het karakter der Hervormde Kerk, en met de bestaande Kerkelijke Reglementen. Dit laatste kon het andere lid niet beamen, als geloovende aan de autonomie der Gemeente.

Indien uwe vergadering, eene nadere formuleering wenschende, het oordeel van de meerderheid uwer Commissie omhelst, dat de Kerkeraad in dezen onbevoegd, moet worden verklaard, dan blijft er geen andere weg open dan de Synode te verzoeken, de ééne of andere formule in de Kerkelijke Reglementen op te nemen. Slechts één lid van uwe Commissie kan daartoe niet medewerken, daar hij door het doen van zulk een verzoek den schijn niet wil geven van de Synode als wettig lichaam te erkennen.

Wordt nu zulk eene formuleering verlangd, hetzij men den Kerkeraad daartoe bevoegd verklare, hetzij men meene zich tot de Synode te moeten wenden, welke moet dan die formule zijn?

Zal men het voorstel van Br. TIJDEMAN aannemen, en van de nieuwe leden de beantwoording verlangen van de eerste der drie vragen, die bij de openbare bevestiging gedaan worden: „Belijdt gij te gelooven in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde, en in Jezus Christus, zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heer, en in den Heiligen Geest!” Hiertegen was de meerderheid van uwe Commissie, echter op verschillende gronden. Drie leden meenden dat, als er eene formule bij de afneming van de geloofsbelijdenis werd voorgeschreven, deze dan ook het eigenaardig karakter der Hervormde Kerk moest uitdrukken: wat met de bewuste vraag het geval niet zou zijn. Voor het andere lid was de formule te dogmatisch; hij zou de voorkeur geven aan eene formule meer gelijkende op die, welke de Predikanten moeten onderteekenen bij de aanvaarding van hunne Evangeliedienst.

De minderheid bracht in het midden dat het voor de hand ligt eene vraag, die bij de openbare bevestiging gedaan wordt en moet gedaan worden, ook te doen

bij de afneming van de geloofsbelijdenis. Zij achtte ook die vraag, met het oog op het vooraafgeane onderzoek naar de kennis van de nieuwe leden, en niet minder met het oog op de Doopsformule, die aan haar ten grondslag ligt, alleszins voldoende. Terwijl zij het met de billijkheid, die men aan de onderwijzers en aan de leerlingen schuldig is, in strijd achtte om in den tegenwoordigen toestand der Kerk meer te vragen.

Zoo uwe vergadering het gevoel van de meerderheid uwer Commissie deelt, dan heeft zij zich niet te spreken over het voorstel van de Brs. KÜHLER en BECHTOLD. Wat de eerste der voorgestelde vragen betreft: „Belijdt gij te gelooven dat de Bijbel zonder eenig voorbehoud, is het Woord van God, en alzoo de eenige kenbron van wat geweten en geloofd moet worden tot zaligheid?” adviseeren wij U met algemeene stemmen, op ééne na, hierin niet te treden, daar de woorden zonder voorbehoud, opgevat in den zin, door de voorstellers bedoeld, de wetenschap aan banden leggen.

Aangaande de tweede vraag, alinea 1: „Belijdt gij te gelooven, dat de Belijdenis onzer Gereformeerde kerk, als gegrond op Gods Woord, de leer der zaligheid is?” moeten wij hetzelfde advies geven. Wij wenschen niemand te binden aan de letter van de belijdenis onzer Kerk, en zelfs den schijn te vermijden van die belijdenis op ééne lijn te stellen met den Bijbel.

Beter konden wij ons vereenigen met het amendement van één onzer, van het woord is te veranderen in bevat; ofschoon enkelen in ons midden nog liever eene formule hadden in den zin van de plechtige verklaring, volgens art. 27 van het Reglement op het Examen door de Evangeliedienaren af te leggen, met het oog op de aanneming van lidmaten doelmatig gewijzigd.

Wij stellen u dus voor om, als gij eene formule wenschelijk acht, deze te kiezen: „Belijdt gij te gelooven dat de Belijdenis onzer Gereformeerde Kerk, als gegrond op Gods Woord, de leer der zaligheid bevat?”

Wat de geachte voorstellers verder verlangen, dat namelijk van de aannemelingen zal gevorderd worden, dat zij op ieder van de 12 geloofsartikelen antwoorden; ja ik van ganscher harte! dat meent uwe Commissie u te moeten ontraden, niet alleen omdat zij het lidmaatschap van onze Hervormde Kerk niet afhankelijk wil stellen van het gelooven aan elk der 12 artikelen; maar ook omdat die artikelen het eigenaardig karakter van onze Hervormde Kerk niet uitdrukken.

Ten slotte hebben wij ons de vraag gesteld, waarover wij bij het begin van ons rapport spraken: is het derde, meest ingrijpende voorstel van het Presbyterie al of niet aannemelijk? Reeds terstond kwamen wij daarin overeen, dat het niet noodig was ons met dit voorstel tot de Synode te wenden, daar de Kerkeraad bevoegd is om eene dergelijke bepaling in zijn Huishoudelijk Reglement op te nemen. Wij wenschten het benoemen van de bedoelde Commissie geheel te beschouwen als eene zaak van den Kerkeraad, en lieten dus de tweede alinea van het presbyteriale voorstel, die betrekking heeft op gemeenten, waar slechts één Predikant werkzaam is, buiten discussie, als onze gemeente niet betreffende.

Omtrent ééne zaak waren wij allen het eens, dat namelijk de Kerkeraad gemachtigd was om eene Commissie te benoemen tot nader onderzoek, wanneer er verschil van gevoelens mocht wezen tusschen den Predikant en zijnen Ouderling aangaande het voldoende van de kennis der aannemelingen. Met het oog op het recht der ouderlingen, waarvan wij vroeger reeds spraken, en met het oog op de duidelijke verklaring in art. 14 van het Reglement voor de Kerkeraden, dat „aan den Bijzonderen Kerkeraad is opgedragen de afneming van de belijdenis des geloofs,” meenden wij aan het recht van den Kerkeraad om zulk eene Commissie te benoemen niet te kunnen twijfelen. Alleen wenschten wij het presbyteriale voorstel zóó gewijzigd te zien, dat de Kerkeraad in het vermelde geval „eene Commissie uit zijn midden aan den Predikant en zijne beide Ouderlingen toevoege tot vernieuwd onderzoek, en het nemen van een besluit.”

Veel aanleiding tot discussie gaf de andere vraag, of namelijk de door den Kerkeraad benoemde Commissie ook een vernieuwd onderzoek had in te stellen, indien er verschil van gevoelens was omtrent den inhoud van de belijdenis der aannemelingen. Deze vraag wordt geheel beheerscht door eene andere vraag, of namelijk zulk een verschil van gevoelens mogelijk is. Er is een geval, waarin het niet mogelijk is; wanneer namelijk eene bepaalde formule wordt voorgeschreven, dan hebben zij die aannemen eenvoudig maar te vragen, of zij, die aangenomen worden, die formule beïmen; aan botsing is dan niet te denken. Heeft uwe vergadering dus uitgemaakt, dat er eene formule, welke dan ook, zal worden voorgeschreven, dan vallen de woorden in het presbyteriale voorstel: en over den inhoud der belijdenis weg.

Echter is er nog een ander geval denkbaar. Ook al meent men, dat er geen formule mag worden voorgeschreven, kan men toch een verschil van gevoelens om-

trent den inhoud der belijdenis ondenkbaar achten, als men namelijk geheel aan den aannemeling wil hebben overgelaten, hoe hij zijne geloofsbelijdenis wil formuleeren. Er waren er dan ook in ons midden, die dat gevoelen waren toegedaan, en hiervoor eenen steun vonden in art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-onderwijs, waarin, naar zij meenden, uit de wijze waarop over de aflegging der geloofsbelijdenis wordt gesproken, nadat eerst het onderzoek naar het voldoende der kennis is vooraafgegaan, is op te maken, dat wel de kennis maar niet de belijdenis mag worden beoordeeld. Anderen daarentegen meenden, dat het de bedoeling van den Wetgever niet kon geweest zijn om wel de kennis, maar niet, wat nog gewichtiger is, de geloofsbelijdenis van den aannemeling aan eene beoordeeling te onderwerpen; terwijl dan ook naar hun oordeel door de bijvoeging der woorden: een en ander geschiedt door een Leeraar, bijgestaan door één of meer Ouderlingen, die mogelijkheid van eene beoordeeling der geloofsbelijdenis wordt verondersteld.

Bij stemming bleek het, dat de laatsten de minderheid uitmaakten. Uwe vergadering heeft ook in dezen te beslissen. Hoe echter de beslissing moge zijn, lichtelijk zal de vraag bij dezen en genen oprijzen: is er niet eene verandering van art. 38, of althans eene verduidelijking, ter voorkoming van misverstand, wenschelijk? Ook omtrent deze vraag was men niet eenstemmig. Terwijl de minderheid geen verandering of verduidelijking noodig achtte, daar het artikel duidelijk genoeg uitdrukte, en geheel overeenkomstig het karakter der Hervormde Kerk, dat over de geloofsbelijdenis even goed als over de kennis der aannemelingen mocht worden geoordeeld, meende de meerderheid dat de Kerkeraad zich tot de Synode had te wenden met verzoek om verduidelijking in dezen zin, dat het aan de aannemelingen geheel zou vrijstaan welke geloofsbelijdenis zij zouden willen afleggen. Echter had ook de minderheid er niet tegen, dat men zich tot de Synode zou richten, indien de Kerkeraad soms met de meerderheid eene verduidelijking van het artikel noodig achtte.

Nu spreekt het van zelf, indien uwe vergadering van oordeel is dat het volgens de Kerkelijke Reglementen aan de aannemelingen geheel vrij staat, hoe zij hunne geloofsbelijdenis willen formuleeren, dat dan aan de Commissie des Kerkeraads, van welke wij spraken, niet kan worden opgedragen om te beslissen in een verschil, dat er mocht gerezen zijn over den inhoud der belijdenis. Zulk een verschil kan er niet bestaan, wanneer over den inhoud der belijdenis niet mag geoordeeld worden.

In dit geval dus adviseeren wij U om het voorstel van het Presbyterie, aldus gewijzigd, aan te nemen:

„In geval van verschil van gevoelens tusschen den Leeraar en den aanwezigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, zal de Kerkeraad eene Commissie aan den Predikant en zijne beide Ouderlingen toevoegen tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.”

Geloofd echter uwe vergadering, dat de vrijheid der aannemelingen om zelven hunne geloofsbelijdenis te formuleeren, door de Kerkelijke Reglementen in het algemeen en door art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-onderwijs in het bijzonder, is uitgesloten, dan adviseeren wij U om het presbyteriale voorstel met deze wijziging aan te nemen:

„In geval van verschil van gevoelens tusschen den Leeraar en den aanwezigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie aan den Predikant en zijne beide Ouderlingen toevoegen tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.”

Hiermede, waarde Broeders! zijn wij aan het einde onzer taak gekomen. Wel strekte het ons gegeven mandaat zich nog verder uit; maar voordat wij verder konden gaan, en o.a. ook veranderingen of wijzigingen in uwe Huishoudelijke bepalingen konden voorstellen, moesten wij eerst uwe beslissing weten met betrekking tot de beginselen, in ons rapport neergelegd.

Bij al de discussiën, die over deze zaak tusschen de leden der Commissie zijn gevoerd, heerschte, ondanks alle verschil van gevoelens, een geest van welwillendheid en waardeering. Moge diezelfde geest ook uwe beraadslagingen leiden, en worde er werkelijk iets goeds door ons tot stand gebracht, iets dat den Koning der Kerk verheerlijkt en den bloei van onze Gemeente bevordert!

Wij nemen de vrijheid de voorstellen, uit dit rapport voortvloeiende, nog eens kortelijk te formuleeren:

1°. De Kerkeraad besluite: „bij de Synode op te komen tegen de aan haar voorgestelde wijziging in art. 38 van het Reglement op het Godsdiens-onderwijs, en te verlangen dat én in dat artikel, én in art. 21 van het Reglement voor de Kerkeraden de woorden in tegenwoordigheid van, of bijgestaan door worden veranderd in met medewerking van; en dat in art. 21 en 25 van het

Reglement voor de Kerkeraden beter worde geformuleerd, dat het werk der aanne-
ming niet alleen tot de ambtsplichten van de Predikanten, maar ook tot die van
de Ouderlingen behoort."

2°. De Kerkeraad spreke zich uit, of hij eene andere omschrijving wil van de
belijdenis des geloofs, in art. 30 van het Reglement op het Godsdienst-onder-
wijs bedoeld.

Zoo ja,

3°. dan verklare zich de Kerkeraad onbevoegd om bij de afneming der geloofs-
belijdenis zelf eene formule voor te schrijven.

4°. De Kerkeraad wende zich tot de Synode met het verzoek om de van de
aannemelingen geëischte belijdenis des geloofs nader te formuleeren.

5°. De Kerkeraad verwerpe het voorstel van Br. TIJDEMAN.

6°. De Kerkeraad verwerpe het voorstel van de Brs. KÜHLER en BECHTHOLD,
om van de aannemelingen te vragen: Belijdt gij te gelooven dat de Bijbel
zonder eenig voorbehoud is het Woord van God, en alzoo de eenige
kenbron van wat geweten en geloofd moet worden tot zaligheid?

7°. De Kerkeraad verwerpe het voorstel van de Brs. KÜHLER en BECHTHOLD,
in de tweede vraag, alinea 1, vervat, gelijk het daar ligt; maar neme het aan met
deze wijziging, dat het woord is worde veranderd in het woord bevat.

8°. De Kerkeraad verwerpe het voorstel van de Brs. KÜHLER en BECHTHOLD,
vervat in de tweede vraag, alinea 2.

9°. De Kerkeraad besluite, afgezien nog van de vraag, waarover het verschil
tusschen den Predikant en den aanwezigen Ouderling of Ouderlingen loopt, dat, als
zulk een verschil is gerezen, de Kerkeraad eene Commissie benoeme en die aan den
Predikant en zijne beide Ouderlingen toevoege, tot het nemen van een besluit.

10°. De Kerkeraad verklare, dat het volgens art. 38 van het Reglement op het
Godsdienst-onderwijs aan de aannemelingen vrij staat om hunne geloofsbelijdenis zelf
te formuleeren, zoodat eene beoordeeling daarvan van de zijde des Kerkeraads is
uitgesloten.

11°. De Kerkeraad vragte van de Synode eene duidelijker redactie in den zin,
die in het tiende voorstel is uitgedrukt.

Als de Kerkeraad zich met het tiende en elfde voorstel vereenigt:

12°. In geval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den aanwe-
zigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of
zal de Kerkeraad eene Commissie aan den predikant en zijne beide Ouderlingen toe-
voegen, tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.

Als de Kerkeraad zich met het tiende en elfde voorstel niet vereenigt:

13°. In geval van verschil van gevoelen tusschen den Leeraar en den aanwe-
zigen Ouderling of Ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of
over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie aan den
Predikant en zijne beide Ouderlingen toevoegen, tot vernieuwd onderzoek en het
nemen van een besluit.

De Commissie voornoemd,

AMSTERDAM, 12 Mei 1871.

L. S. P. MEYBOOM, *Praeses*.
J. CRAMER, *Scriba*.

In drie achtereenvolgende Kerkeraads-vergaderingen kwamen
deze verschillende voorstellen in behandeling, en werd ten laatste
in de vergadering van 23 November 1871 het *dertiende* meest
gewichtige voorstel der Commissie in stemming gebracht en met
twee amendementen van de heeren Pierson en Kuyper door bijna
eenparige stemmen tot Besluit verheven.

Dit Besluit was vervat in deze woorden:

Besluit van den Kerkeraad dd. 23 Nov. 1871.

"In geval van verschil van gevoelen tusschen den leeraar en den aanwezigen
ouderling of ouderlingen, over het al dan niet voldoende der kennis, of
over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen,
bestaande uit den predikant en den ouderling, die 't werk der aanne-
ming verrigt hebben, benevens een ander predikant en ouderling, of wanneer de predikant met
twee ouderlingen heeft aangenomen, twee andere predikanten en een ouderling,
tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.

In geval van staking der stemmen rapporteert de Commissie aan den Ker-
keraad."

Tegen dit Besluit is aanteekening verzocht door de heeren
Steenberg en Berlage.

Later is dit Besluit in de vergadering van 20 Juli 1872 nog
geamplieerd door deze bijvoeging:

Ampliatie van dit besluit op 20 Juni 1872.

"Zoo een der beide eersten in gebreke blijft in deze Commissie
zitting te nemen, zal de Kerkeraad een ander in zijne plaats
benoemen."

II.

Hierop kwam in de Vergadering van 8 Januari 1872 ter tafel
een dubbele missive, 1°. een schrijven van de Heeren Steenberg
en Berlage, dd. 2 December 1871, en 2°. dito van het Classi-
caal Bestuur van Amsterdam, dd. 5 December 1871.

a. Missive van de Heeren Steenberg en Berlage.

Aan

den Bijzonderen Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente alhier.

Eerwaardige Broeders!

De ondergeteekenden achten zich verplicht U mede te deelen, dat zij tegen het
besluit uwer Vergadering betreffende de aanne-
ming van nieuwe leden, waartegen
zij in de notulen protest aanteekenden, ook in verzet zijn gekomen bij het Classi-
caal Bestuur.

Met heilbode hebben zij de eer zich te noemen,

Eerw. Broeders!

AMSTERDAM,
2 December 1871.

Uwe Dienstw. Medebroeders,
H. STEENBERG.
H. P. BERLAGE.

b. Missive van het Classicaal Bestuur.

No. 811.

3031 A.

Aan

den Bijzonderen Kerkeraad der Neder. Herv. Gemeente te Amsterdam.

WESPE, 5 December 1871.

Het Classicaal Bestuur van Amsterdam, ontvangen hebbende nevensgaand pro-
test van de HH. H. Steenberg en H. P. Berlage tegen uw besluit dd. 23 Novem-
ber 11;

heeft de eer het aan U toe te zenden ter fine van consideratie en advies,
waarbij het, ten einde te voldoen aan Art. 15, Reglement voor Orde en Tucht,
het verzoek om opgave voegt van de namen der Kerkeraadsleden, die tevens leden
of secundi des Bestuurs zijn, welke in deze zaak gehandeld of tot de uitspraak mede-
gewerkt hebben.

Vermits bedoeld protest eerst het volgend jaar in behandeling komt, noemt het
u tevens, in zoover noodig, die HH., die alsdan zitting hebben in het bestuur. Het
zijn de HH. Dr. J. Cramer, B. J. Adriani, J. Posthumus Meijjes, Dr. P. W. B.
van Bell, H. Höveker (leden), J. P. Hasebroek, Dr. A. Kuyper, Dr. E. Laurillard
Mr. M. J. van Lennep en Mr. J. W. Tydeman (secundi).

Het Classicaal Bestuur van Amsterdam,

(w. g.) VAN WIJK,
Praeses.
J. B. MOULIJN,
Scriba.

Het begeleidend afschrift luidde aldus:

3031 B.

Aan
het Classikaal Bestuur van Amsterdam.

Eerwaardige Broeders!

Door den Bijzonderen Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam is op 23 November 11. het volgende besluit genomen:

In geval van verschil van gevoelen tusschen den leeraar en den aanwezigen ouderling of ouderlingen, over het al of niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen, bestaande uit den predikant en den ouderling, die het werk der aanneming verricht hebben, benevens een anderen predikant en ouderling, of wanneer de predikant met twee ouderlingen heeft aangenomen, twee andere predikanten en een ouderling, tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.

Ingeval van staking der stemmen rapporteert de Commissie aan den Kerkeraad.

Naar het oordeel van ons, ondergeteekenden, is dit Kerkeraadsbesluit onwettig te achten. En wel op grond:

1o. dat de aanneming moet plaats hebben door een leeraar, bijgestaan door een of meer ouderlingen, Art. 38, Reglement op het Godsdiens-onderrwijs. In strijd daarmee wil de Kerkeraad in het gegeven geval, de aanneming van meer leeraren afhankelijk stellen.

2o. dat de aanneming volgens Art. 14, 5e Reglement voor de Kerkeraden, wel is opgedragen aan den Kerkeraad, maar in Art. 21 van datzelfde Reglement, deze werkzaamheid bepaaldelijk wordt opgedragen aan den predikant, terwijl zij niet gerekend wordt tot de ambtsplechten der ouderlingen, in Art. 25 met name omschreven.

3o. dat de benoeming eener Commissie als in het bedoelde Kerkeraadsbesluit is vastgesteld, van de veronderstelling uitgaat, dat er een verschil rijzen kan tusschen predikant en ouderling over het al of niet aannemen of toelaten van één nieuw lid, welke onderstelling niet rust op het beginsel der wet, waarbij door de woorden „in tegenwoordigheid van een of meer ouderlingen” (Reglement van den Kerkeraad, Art. 21, 5o of „bijgestaan door” enz. (Reglement op het Godsdiens-onderrwijs, Art. 38), elk zelfstandig en beslissend oordeel van den Ouderling of de Ouderlingen uitgesloten, of minstens meer dan twijfelachtig is.

4o. dat de al of niet noodige verduidelijking en verbetering der Kerkelijke wetgeving op het punt der vertegenwoordiging van één of meer ouderlingen bij het aannemen van lidmaten, sedert het vorige jaar een onderwerp van overweging en onderzoek uitmaakt bij de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk niet alleen, maar dat de Synode dezes jaars op dat punt reeds een voorloopig besluit heeft genomen, om n. l. art. 38, Reglement op het Godsdiens-onderrwijs eene wijziging te doen ondergaan, als waarvan in haar officieel orgaan, *Kerkelijke Courant* van 12 Augustus 11. mededeeling is geschied. Deze door de Synode voorgedragen wetsverandering, zal op haren tijd, langs den door het Algemeen Reglement voor de Hervormde Kerk art. 62 aangewezen weg, al of niet worden aangenomen en tot een voor de geheele Hervormde kerk verbindend besluit worden verheven.

De Amsterdamsche Kerkeraad heeft kunnen goedvinden deze wettige beslissing niet af te wachten, eigenmachtig en ontijdig op haar vooruit te loopen.

5o. eindelijk, dat door het bovengemelde besluit de plechtige belijdenis tot een formeel examen wordt verlaagd, hetgeen toch wel strijden zal met deze kerkelijke, liever godsdienstige handeling.

Om deze redenen hebben wij tegen het bedoelde besluit aanstonds protest laten aantekenen in de notulen, en wenden wij ons, volgens Art. 38 Reglement voor Kerkelijke Orde en Tucht tot U Eerw., met de verklaring, dat wij tegen dat besluit, als onwettig, in verzet komen en met het verzoek dat het worde vernietigd, indien daartoe termen bestaan, gelijk wij meenen.

Met heilbode hebben wij de eer ons te noemen,

Eerwaardige Broeders,

Uw dienstw. medebroeders,

AMSTERDAM,
2 December 1871.

(w. g.) H. STEENBERG,
H. P. BERLAGE.

Ter concipieering van een antwoord op laatstgenoemde missive, benoemde de Kerkeraad eene Commissie van vier leden, bestaande uit

de heeren Ph. R. Hugenholtz, J. Posthumus Meyjes, H. J. Koenen en F. Hooft Graafland.

Deze Commissie rapporteerde in de Vergadering van 18 Januarij 1872 in dezer voege:

3033.

Aan

den Eerw. Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam.

Eerwaardige Broeders!

In uwe Vergadering van 8 Januarij j.l. is in onze handen gesteld eene Missive van het Classikaal Bestuur van Amsterdam, benevens het Protest van de Heeren Steenberg en Berlage tegen een Kerkeraadsbesluit van 23 Nov. j.l. — ten einde op gen. Protest U te dienen van consideratie en advies. Wij hebben de oer diensvolgens U voor te stellen op de verschillende punten van bezwaar het volgende te antwoorden.

Met betrekking tot het eerste punt meenen wij te moeten opmerken, dat geheel het besluit het geval betreft, dat de Leeraar en de hem bijstaande Ouderlingen niet eenstemmig zijn; iets, dat zich hier reeds meermalen heeft voorgedaan, en waarin het Algemeen Reglement niet voorziet. Voorts dat het allezijs natuurlijk en wettig is in een plaatselijk Reglement voor een bijzonder geval bijzondere bepalingen te maken, die met den geest der Algemeene Reglementen niet in strijd, er slechts iets aan toevoegen. En niet anders is, wat hier gebeurt! Volgens Art. 38 Reglement op het Godsdiens-onderrwijs toch, „geschiedt het onderzoek naar de verkregen kennis” en het afnemen „van eene belijdenis des geloofs „door een Leeraar, bijgestaan door één of meer Ouderlingen; volgens het door den Kerkeraad beslotene zal dit onderzoek en datafnemen, ook in het onderstelde geval „door een Leeraar” plaats hebben, doch dan bijgestaan, niet alleen door één of meer Ouderlingen, maar ook door nog een Leeraar.

Met betrekking tot het tweede punt, merken wij op dat, vooreerst niet een later gearresteerd Reglement naar een vroeger, maar omgekeerd een vroeger naar een later geëxpliceerd moet worden, en dus Art. 21 Reglement voor de Kerkeraden 5o. „in tegenwoordigheid van één of meer Ouderlingen” door het Reglement op het Godsdiens-onderrwijs, Art. 38 „bijgestaan door”. Ten andere in het Reglement voor de Kerkeraden, aan Ouderlingen wel niet met zooveel woorden het afnemen van de belijdenis is opgedragen, maar toch uitdrukkelijk (in Art. 25) „het toezigt op het Godsdiens-onderrwijs, naar het Reglement op dit onderwerp, welk Reglement in Art. 38 bepaaldelijk hunne roeping bij de aanneming beschrijft.

Wat betreft het derde punt, hietegen merken wij in de eerste plaats op dat het al te ongerijmd en onvoegzaam zou wezen, den Ouderlingen geen „zelfstandig en beslissend oordeel” toe te kennen in dien zin, dat hun oordeel bij de beslissing niet eens in aanmerking zou genomen worden. Dit zou zijn een clericalisme huldigen, ’t welk met al de anteceden ten onze Kerk in lijnrechten strijd is! Ten andere dat de woorden „bijgestaan door” Reglement voor het Godsdiens-onderrwijs Art. 38 (waarnaar men zich te richten heeft, sub. het tweede punt) niets te beteekenen zouden hebben, indien zij niet bedoelden dat de Ouderling heeft deel te nemen aan ’t genoemde „een en ander”, welke deelneming ten minste wel zal moeten inhouden de medebeoordeling van ’t geen de aannemelingen uitspreken, gelijk ook uit de Handelingen der Synode van 1861 genoegzaam blijkt. Ook geeft de zinsnede „zoo deze kennis voldoende wordt bevonden” door hare algemeenheid genoegzaam te kennen, dat dit „bevinden niet aan den Leeraar alleen, maar aan de tegenwoordig zijnde Kerkeraadsleden wordt opgedragen.

Wat betreft het vierde punt, moeten wij opmerken, dat de Kerkeraad zich niet te gedragen heeft naar wellicht te verwachten, maar naar de bestaande Reglementen, en dus ook voor het tegenwoordige alle zoodanige bepalingen in ’t leven mag roepen als hem noodig dinken en door de bestaande Reglementen niet gewraakt worden.

Wat betreft het vijfde punt, hietegen merken wij op, dat de aanneming tot lidmaten zeer zeker in de eerste plaats een Examen d.w.z. een onderzoek eischt, zoowel naar de verkregen kennis als naar de belijdenis der aannemelingen; doch dat de Kerkeraad dit ook juist bedoelt en verlangt en meent te moeten verlangen, opdat de Kerk alleen welonderwezenen en met hare belijdenis instemmenden als leden toelate.

Vertrouwende op deze wijze aan den ons opgedragen last te hebben voldaan, heeft uwe Commissie de eer zich hoogachtend en met heilbede te noemen,

Eerwaardige Broeders!

AMSTERDAM,
17 Januari 1872.

Uwe dienstw. medebroeders,
Ph. R. HUGENHOLTZ.
H. J. KOENEN.
F. HOOFT GRAAFLAND.
J. POSTHUMUS MELJJES.

De Kerkeraad vereenigde zich met dit rapport en zond zijn antwoord aan het Classicaal Bestuur, overnemende het corps van het rapport, en aanhef en slot in dezer voege wijzigende:

Aan

het Classikaal Bestuur van Amsterdam.

Eerwaardige Broeders!

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente alhier heeft de eer op Uwe missive dd. 5 Dec. 1871 N^o. 811 met eene bijlage, inhoudende verzoek van consideratie en advies in zake protest van de H.H. Steenberg en Berlage tegen het Besluit des Kerkeraads dd. 23 November 11. het volgende te berichten.

Voorts dat om te voldoen aan Art. 51. Reglement Orde en Tucht, van de H.H. die leden of secundi zijn van het Class. Bestuur, op den 23 November 11, in deze zaak niet hebben gehandeld, de H.H. F. W. B. van Bell en J. P. Hasebroek en Mr. J. van Lennep, die geen lid is van den Kerkeraad. De overige Heeren in Uwe missive genoemd waren allen in die vergadering tegenwoordig.

De Kerkeraad voornoemd en in zijnen naam,

(w. g.) J. P. HASEBROEK,
J. CRAMER,
Praeses.
Scriba.

AMSTERDAM,
17 Januari 1872.

III.

De uitspraak van het Classicaal Bestuur werd overgelegd in de Kerkeraads-vergadering van 28 Maart 1872, en luidde als volgt:

Uitspraak van het Classicaal Bestuur.

No. 24.

3076.

Het Classikaal Bestuur van Amsterdam, ontvangen hebbende een bezwaarschrift van de Heeren H. Steenberg en H. P. Berlage, Predikanten bij de Ned. Herv. gemeente te Amsterdam, dd. 2 Dec. 1871, tegen een besluit van den Bijz. Kerkeraad van genoemde gemeente dd. 23 Nov. 1871, heeft deze zaak in behandeling genomen.

Het bedoelde besluit is van dezen inhoud:

„Ingeval van verschil van gevoelen tusschen den leeraar en den aanwezigen onderling of onderlingen, over het al of niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen, bestaande uit den predikant en den onderling, die het werk der aanneming verrigt hebben, benevens eenen anderen predikant en onderling, of wanneer de predikant met twee onderlingen aangenomen heeft, twee andere predikanten en één onderling, tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit.”

„Ingeval van staking der stemmen rapporteert de Commissie aan den Kerkeraad.”

UITSpraak.

Het Classikaal Bestuur van Amsterdam,

Gelet wat de zamenstelling zijner vergadering betreft, op Art. 15 en Art. 18, Reglem. K. O. en T.;

Overwegende, dat er geen termen zijn, om eene minnelijke schikking te beproeven, volgens art. 60, 2e lid, Regl. K. O. en T.;

Gelet op Artt. 43.2 en 44.3 A. R.;

Gezien de missive van den genoemden Kerkeraad dd. 25 Januarij 1872, in antwoord op de vraag, om consideratiën en advies met betrekking tot de ingebrachte bezwaren tegen genoemd besluit van den Kerkeraad;

Heeft overwogen;

1. Dat, volgens Art. 14, 5e Reglem. v. d. Kerkeraden, aan den Bijzonderen Kerkeraad mede is opgedragen, „de afneming van de belijdenis des geloofs”, in overeenstemming waarmede in Art. 38, Reglem. v. h. Godsdienstig onderwijs geschreven is, „dat het aannemen van lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad”, en derhalve zoowel „de één of meer ouderlingen”, die vermeld worden Reglem. v. d. Kerkeraden Art. 21:5 en Art. 38 Reglem. v. h. Godsdienst-onderwijs, als de in Art. 38 genoemde „leeraar” geacht moeten worden als Gecommitteerden van den Kerkeraad op te treden;

2. Dat er in onze Reglementen geene bepalingen voorkomen, die regtstreeks of zijdelings voorschrijven, dat bij verschil van gevoelen tusschen die Gecommitteerden tot dat werk, het regt van beslissing of aan den leeraar alléén, of aan één of meer onderlingen alléén zou toekomen, en derhalve dat regt van beslissing nergens anders dan bij den Kerkeraad kan berusten, behoudens hooger beroep, en onverminderd de roeping van den predikant om in den regel bij de aanneming de handelende en uitvoerende persoon te zijn. (Art. 21 Regl. v. d. Kerkeraden vgl. met Art. 25.)

3. Dat de wijziging, die ten aanzien van de woorden „bijgestaan door een of meer ouderlingen” in Art. 38, Reglem. v. h. Godsdienst-onderwijs, ten gevolge van het voorloopig besluit van de Synode des vorigen jaars (Kerkel. Courant van 12 Aug. 1871) in dit jaar zou kunnen tot stand komen en waarop de klagers zich beroepen, nog niet bestaat, en dien ten gevolge evenmin de juistheid van het in de eerste en tweede overweging gestelde kan doen ontkennen als zij nu reeds van invloed zou kunnen zijn bij de behandeling van zaken, die zich voordoen;

4. Dat uit de bepalingen van den Kerkeraad, dat een gerezen verschil tusschen zijn Gecommitteerden bij de aanneming van lidmaten niet aanstonds, maar eerst dan aan de beoordeeling van den ganschen Kerkeraad zal onderworpen worden, als in de tot vernieuwd onderzoek en definitief besluit zaamgestelde Kerkeraadscommissie van twee predikanten en twee ouderlingen de stemmen staken, niet voortvloeit, strijdt met Art. 38 Reglem. v. h. Godsdienst-onderwijs, waar slechts aan één Leeraar de aanneming wordt opgedragen, omdat het besluit van twee predikanten in de genoemde Kerkeraadscommissie, dat de aanneming mag doorgaan, niet verhindert, maar veel eer ten gevolge moet hebben, dat daarna de aanneming zelve dan geschiedt doof één leeraar, en wet door hem, die allereerst is werkzaam geweest.

Beslist:

1. dat het bovenvermelde besluit van den Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente te Amsterdam niet is onwettig, en wijst dien ten gevolge den eisch af tot vernietiging daarvan, die door de Heeren Steenberg en Berlage is gedaan;

2. dat afschrift dezes zal gezonden worden aan genoemden Heer Steenberg, als eerste ondertekenaar van het bezwaarschrift, en aan den Amsterdamschen Kerkeraad;

3. dat de onvermijdelijke kosten (Regl. K. O. en T. Art. 61, 64, 23) gedragen moeten worden door de beide eischers tegen genoemd besluit van den Kerkeraad.

Gedaan in onze Buitengewone Vergadering van 11 Maart 1872 te Amsterdam. Tegenwoordig waren de leden en de secundi van leden F. W. B. van Bell, C. L. Klein, F. Ham, J. J. Teding van Berkhout, H. A. E. Heineken, J. C. Reesse Jr., J. P. Hasebroek, J. Montagne en J. Moulijn, *Scriba.* Afwezig het lid H. Smeding.

(w. g.) F. W. B. VAN BELL,
fungeerend Voorzitter.

J. P. HASEBROEK,
J. J. TEDING VAN BERKHOUT,
J. C. REESSE JR.,
C. L. KLEIN,
F. HAM,
H. A. E. HEINEKEN,
J. MONTAGNE,
J. MOULIJN, *Scriba.*

Voor eensluidend Afschrift,
J. MOULIJN, *Scriba.*

Aan

den Kerkeraad der Ned. Herv.
Gemeente te Amsterdam.

Terstond na voorlezing hiervan volgde mededeeling van een Missive der heeren Steenberg en Berlage, dd. Maart 1872, hou-

dende kennisgeving dat zij van gemelde uitspraak in hooger beroep waren gegaan bij het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland.

Bedoelde Missive was van dezen inhoud:

AMSTERDAM, 19 Maart 1872.

Wel-Eerw. en Eerw. Heeren!

De ondergeteekenden hebben de eer ter uwer kennis te brengen, dat zij van de uitspraak des Classikalen Bestuurs van Amsterdam d.d. 11 Maart j.l., in hooger beroep gekomen zijn bij het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland.

Met verschuldigde achting,

Uw Eerw. Dw. Dienaren,

H. STEENBERG.

H. P. BERLAGE.

Aan

den Eerw. Kerkeraad der Ned. Herv.
Gemeente te Amsterdam.

IV.

Onder dagteekening van 1 Mei 1872 werd daarop ontvangen een schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland, waarbij de Kerkeraad ten gevolge van het protest der heeren Berlage en Steenberg werd uitgenoodigd zijn Besluit van 23 November 1872 in te trekken. Deze opmerkelijke proeve van Kerkelijke jurisprudentie sprak den Kerkeraad in dezen vorm toe:

Missive van het Provinciaal Kerkbestuur.

AMSTERDAM, 1 Mei 1872.

Afschrift.

Eerwaarde Broeders!

Bij missive van de H.H. H. Steenberg en H. P. Berlage, d.d. 19 Maart 1872, is bij het Prov. Kerkbestuur aanvraag geschied om vernietiging van eene uitspraak des Cl. Bestuurs van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872, in zake het besluit van uwe vergadering 23 Novb. 1871 genomen met betrekking tot hetgeen in uwe gemeente, bij verschil van gevoelen over de aanneming van lidmaten tusschen den leeraar die de aanneming doet en den ouderling of de ouderlingen, die hem bij dit werk bijstaan geschieden zal.

Het Cl. Bestuur acht het besluit wettig, maar heeft onder zijne eerste overwegingen tot onze verwondering deze opgenomen:

„dat er geene termen zijn, om eene minnelijke schikking te beproeven volgens Art. 60 2e lid. van het Reglm. Kerk. O. en Tucht.”

Dewijl door het Cl. Bestuur aan den inhoud van dit art. niet is voldaan en geene medewerking is verleend tot bijlegging en schikking in der minne, wat toch in dit art. is voorgeschreven, zoo wenscht het Prov. Kerkbestuur te beproeven, wat door het Cl. Bestuur is verzuimd, en U voordat er in hooger beroep uitspraak gedaan wordt, het volgende in overweging te geven.

1o. dat Uw besluit de bepaling van Art. 38 derde lid van het Recht op het Godsdienst-onderwijs geheel illusoir maakt en de aanneming tot lidmaat met hetgeen voorafgaat niet opdraagt aan één leeraar bijgestaan door een of meer ouderlingen, maar in het door U gestelde geval aan eene Commissie des Kerkeraads, bestaande uit.... ja indien er bij het eerste onderzoek twee ouderlingen zijn geweest, aan drie predikanten bijgestaan door drie ouderlingen.

2o. door U wordt aangevoerd dat de aanneming geschiedt van wege den Kerkeraad en dus de predikant kan geacht worden met den ouderling of de ouderlingen eene Commissie van den Kerkeraad ad hoc uit te maken. Dit is niet geheel juist. De ouderling of de ouderlingen zijn geëmmiteerd. De predikant doet het werk der aanneming jure sue. Immers het zal in Uwe Gemeente wel het gebruik zijn, gelijk in alle Nederlandsche Gemeenten, dat, gezwegen van de leerlingen der godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen, ieder predikant zijne eigene, die door hem onderwezen leerlingen aanneemt. Hij heeft dan ook, immers in de andere Gemeenten van ons Vaderland, niet te rapporteren in den Kerkeraad aangaande het

werk door hem bij de aanneming verricht en het oordeel daarover van den Kerkeraad af te wachten.

3o. Door U wordt nadruk gelegd op de uitdrukking in het Regl. van het Godsdienst-onderwijs, Art. 38 3e lid, bijgestaan door één of meer ouderlingen, en deze uitdrukking toegelicht door Art. 25 Regl. v. d. Kerkeraden, waar wordt gezegd, dat het tot de plichten van de ouderlingen behoort het Godsdienst-onderwijs te bevorderen, en daarop toezicht te houden, maar gij vergeet dat dit geschieden moet in den geest van het Regl. van het Godsdienst-onderwijs en een bijstand geen tegenstand behoort te zijn ten aanzien van den Predikant, die belast is met het onderwijs en de aanneming.

4o. Waar door U wordt gewezen op het dwaze, dat ouderlingen die tegenwoordig zijn en bijstaan, geen zelfstandig en beslissend oordeel zouden mogen uitbrengen, en gij meent dat dit een clericalisme zou worden met de anteceden ten onzer Kerk in strijd, daar zijn ons een tweetal vragen op de lippen, die wij ten eerste aan Uwe overweging aanbevelen.

a. Wanneer een ouderling evenveel recht zal hebben om over de kennis en belijdenis een oordeel te vellen, als een predikant, doet men dan den predikant geen onrecht, die studie heeft gemaakt en blijft maken, hetgeen van de meeste ouderlingen niet kan worden verwacht?

b. Is het rechtvaardig dat een of meer ouderlingen, die de aannemelingen slechts eenige uren proeven hooren geven van hunne kennis en hunne inzichten, dezelfde stem zullen hebben als de predikant, die hen dikwijls heeft hooren antwoorden, hun aanleg en hun leerlust, hunne omstandigheden en hun levensloop kent en tegenover wien zij meer vrijmoedigheid aan den dag hebben gelegd?

Wanneer dit bedacht wordt, zal de wijsheid dergenen die onze reglementen hebben opgesteld, erkend worden, die het werk der aanneming opdroegen aan een leeraar, zeker aan hem die heeft onderwezen, slechts bijgestaan door één of meer ouderlingen.

5o. Indien Uw besluit wordt toegepast zult gij zonder twijfel stuiten op de loyaliteit der meeste predikanten, die het naar ons vermoeden onkiesch zullen vinden te worden geëmmiteerd tot de controle hunner ambtsbroeders in eene zaak, die tot hertoe geheel was overgelaten aan den onderwijzenden predikant, en zullen het eene weinig eervolle commissie achten, om als beoordeelaars en verspieters der vrijheid van hunne medebroeders op te treden; terwijl er gevaar bestaat, dat de enkele die er zich toe leent, door een geest van wantrouwen en uitsluiting toont beziel te zijn, en daardoor juist minder bevoegd zal wezen om een onpartijdig oordeel te vellen.

6o. Tegenover deze bezwaren zult gij laten gelden, dat het feit zich ten Uwent heeft voorgedaan van een verschil tusschen den predikant, die de aanneming doet, en den ouderling of de ouderlingen, die bijstaan. De Reglementen hebben daarin niet voorzien. Er dient, oordeelt gij, in voorzien te worden. En nu hebt gij daartoe de bestredene bepaling in het leven geroepen.

Gij zult echter toegeven, dat gij alzoo het woord bijstaan eene beteekenis hebt gegeven, die hoogst twijfelachtig is. Getuigen de beraadslagingen in de vergaderingen der laatste Synode, die geleid hebben tot een voorloopig besluit in een geheel anderen zin. Nu is het vreemd dat een Kerkeraad, die weet wat er door het hoogste Kerkbestuur omtrent dit punt is verhandeld en zal voorgesteld worden, eene wetsverduidelijking op eigen hand in tegengestelden geest beproeft. Dit is stellig in strijd met Art. 13 van het Algemeen Reglement.

7o. Gij zult vragen, wat is dan de roeping van den ouderling of de ouderlingen, die den aannemenden predikant bijstaan? Wat is inzonderheid zijne roeping, wanneer hij meent, dat bij de aanneming van lidmaten door den predikant niet de noodige ernst in zijn onderzoek wordt aan den dag gelegd, hetzij door al te oppervlakkig te vragen, hetzij door zich voldaan te toonen met eene verklaring der geloofspunten aan de zijde der aannemelingen, die den bijstaanden ouderling of ouderlingen niet voldoet?

Broeders, laat ons oprecht zijn, de grond van het door U genomen besluit ligt in het wantrouwen, door de meerderheid van Uwen Kerkeraad gekoesterd aangaande de rechtzinnigheid van sommige Uwer predikanten, en de zucht om te verhinderen, dat aannemelingen, die in vrijzinnigen geest zijn onderwijzen, het getal der lidmaten Uwer Gemeente en alzoo der Hervormde Kerk vermeerderen.

Wij vragen U echter vrijmoedig, of datgene, wat gij in gemoede wenscht, namelijk dat er alleen lidmaten van Uwe richting, ten minste geen, die van eene richting zijn, die door U voor verderfelijk gehouden en gewoonlijk de moderne geheeten, worden aangenomen —, of datgene door U wordt gezocht op den koninklijken en wettigen weg? Zoolang de Ned. Herv. Gemeente in haar geheel de vrijheid, waartoe zij door Christus is geroepen, zoo opvat, dat zij wettig beroepen leeraren, die de moderne richting zijn toegedaan, het recht toekent om hunne overtuigingen op den kansel uit te spreken, mogen die leeraren ook niet belemmerd worden om naar hunne overtuiging hunne leerlingen te onderwijzen, en zij hebben recht om krachtens hun ambt wel onderwezene leerlingen, op wien geene aanmerking aangaande hun zedelijk gedrag gemaakt wordt, toe te voegen aan de Kerk, die zoodanige leeropvattingen niet wraakt.

De Ned. Herv. Kerk heeft in Art. 39 van het Regl. voor het Godsdienst-onderwijs de vragen voorgesteld, welke de lidmaten bij hunne bevestiging moeten beantwoorden. Zij zijn daartoe gezind, al nemen zij die vragen in een anderen zin op, dan door één of meer der bijstaande ouderlingen geschiedt; de Ned. Herv. Kerk, die geene uitlegging van die vragen gegeven heeft, legt dan ook de vrijheid aan geene banden. Nu is het toch wel duidelijk, dat het aan geen toevallige meerderheid in den Kerkeraad kan vrijstaan hare subjectieve opvattingen zoo te doen gelden, dat zij kan bepalen, tot welk eene hoogte de subjectieve opvattingen der aannemelingen mogen geduld worden.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland verlangt dat een en ander door U worde overwogen, en dat het leiden moge tot intrekking van het Besluit door Uwe Vergadering van den 23 November 1871 genomen.

Het Prov. Kerkbestuur wenscht een antwoord van U te ontvangen vóór 1 Juni 1872.

Wij hebben bij deze missive ons gedragen naar Art. 15 van het Reglement voor Kerk. O. en Tucht.

Het Provinciaal Kerkbestuur
van Noord-Holland,

(w. g.) R. J. KONING,
President.

(w. g.) M. N. J. MOLTZER,
I.-Secretaris

Na lezing van dit stuk volgde een Besluit van den Kerkeraad *„dat hij volhardt bij zijn eenmaal genomen besluit dd. 23 November u., niet kan treden in de voorgestelde minnelijke schikking en eene Commissie benoemt van vier leden, om hem te dienen van advies over de vraag: of de details van het schrijven des Provinciaal Kerkbestuurs aanleiding tot nadere beantwoording geven, en zoo ja, concept voor dit antwoord in te dienen.*

Tot leden dezer Commissie werden benoemd de Heeren Modderman, Kuyper, Höveker en Kühler.

In de vergadering van 27 Juni nam de Kerkeraad het rapport dezer Commissie in behandeling en zond, overeenkomstig haar voorstel, aan het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland onder dagteekening van 1 Juli 1872 het navolgend antwoord:

Schrijven aan het Provinciaal Kerkbestuur.

Aan

het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland.

AMSTERDAM, 1 Juli 1872.

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam, ontvangen hebbende Uwe missive de dato 1 Mei 1872, heeft de eer U daarop te berichten als volgt:

Uw bestuur wenschte voor 1 Juni 1872 zijnerzijds antwoord te ontvangen op de vraag, of het door hem op 23 November jl. genomen besluit, in zake eventueel te rijzen verschil bij de aanneming van Lidmaten door hem al dan niet wordt ingetrokken.

Zijn leedwezen betuigend, dat de gang zijner werkzaamheden voldoening aan dit verzoek binnen den aangewezen termijn niet gedoogde, antwoordt hij op de voorgestelde vraag:

dat hij, ook na Uwe consideratiën gehoord te hebben bij zijn eenmaal genomen besluit volhardt, en elke gedachte aan de mogelijkheid van intrekking van zich werpt.

Dit op den voorgrond stellende, veroorlooft hij zich aan deze ondubbelzinnige verklaring de volgende consideratiën toe te voegen:

1^o, dat de door U gedane stap, Uwerzijds door een beroep op Art. 60, 2^{de} Reglement Orde en Tucht gerechtvaardigd, dan eerst gebillijkt zou zijn, zoo in hooger beroep de uitspraak des Classicaal Bestuurs door U vernietigd en het hangend geschil door U de novo onderzocht werd.

2^o, dat z. i. door U ten onrechte verzuim gevonden wordt bij het Classicaal Be-

stuur, als zou in het nalaten van de poging tot bijlegging in der minne een feil van zijne rechtspleging liggen. Art. 60 Regl. Opzicht en Tucht toch spreekt slechts van mede werking tot bijlegging, die niet kan verleend worden, waar door geen der betrokkene partijen gezindheid tot schikking in der minne geopenbaard is. Volgens Art. 7 Orde en Tucht was het Classicaal Bestuur volkomen bevoegd om zoo te werk te gaan als „de aard der zaak” z. i. vorderde.

3^o, dat hij, ook afgezien van deze wetsinterpretatie, elke poging tot verzoening uit een zedelijk oogpunt ongeoorloofd acht, waar gelijk hier volstrekt contradictoire beginselen in het geschil betrokken zijn, die nooit zonder prijsgeving van beginselen aan eene der beiden zijden voor bijlegging vatbaar zijn. Mag het nu als onbetwistbaar worden aangenomen, dat loslaten van beginselen in hooger zin als eene onzedelijke daad is af te keuren, dan zou de Kerkeraad meenen zich op ongeoorloofde paden te laten meeslepen, zoo hij tot zulk eene bijlegging en verzoening zich vinden liet.

4^o, dat Uwe verwijzing naar Art. 13 Algemeen Reglement ten opzichte van zijn besluit van geen de minste toepassing is.

Niet één wetsartikel bepaalt, dat voorloopige beraadslagingen der Synode reeds als wetsinterpretatie voor de lagere Besturen gelden. Eerst dan als deze beraadslagingen in den gewonen Kerkelijken weg tot het arresteeren van een Besluit hebben geleid, is het oogenblik voor de lagere Besturen gekomen, om met deze wetsinterpretatie naar den eisch der conscientie te rekenen.

Hij protesteert daarom ten ernstigste tegen de voorstelling door U gegeven, die leiden zou tot volkomen vernietiging van die autonoomische werkzaamheid, die door de Kerkelijke wetgeving aan de Gemeente en haar Kerkeraad verzekerd is. Zoolang van hooger hand geene nadere bepaling over den gang van het werk der aanneming gegeven is, blijft het recht der Kerkeraaden onverkort, om, voor zooveel hunne gemeenten betreft, dit bij huishoudelijke bepalingen te regelen.

5^o, dat het Besluit, overeenkomstig zijn goed en deugdelijk recht, den 27 November 1871 genomen, op niet één artikel onzer Kerkelijke wetgeving stoot.

Bij het verschil van uitdrukkingswijs in twee Reglementen, waarvan het ééne in 1857, het andere in 1861 is gearresteerd, is het jongste uit den aard der zaak beslissend. De woorden „in tegenwoordigheid van” 1857, zijn in 1861 officieel door de woorden: „bijgestaan door” geïnterpreteerd.

„Bijgestaan door” kan naar Uw oordeel bijstand nooit in tegenstand doen ontfaan. Deze woordspeling latende voor wat zij is, merkt de Kerkeraad op, dat niet bedoeld is een personeele bijstand aan den Predikant, maar die bijstand, dien hij van Kerkeraadswege behoeft, om de aanneming tot eene wettige acte te maken. Hieruit volgt, dat de Ouderling te beslissen heeft, of de acte, volgens zijn overtuiging van dien aard is, dat hij daaraan van Kerkeraadswege den vereischten bijstand verleen kan.

Is uitdrukkelijk voorgeschreven, dat „de aanneming van wege den Kerkeraad geschiedt” dan volgt hieruit, dat de Ouderling den vereischten bijstand niet mag verleen, zoodra hij vreest, dat de Kerkeraad de acte niet voor zijne rekening kan nemen.

Zonder meer zou hierdoor echter den Predikant onrecht worden aangedaan. De officieuze meening van den Ouderling verkrijgt dan eerst kracht, zoo gebleken is, dat werkelijk de Kerkeraad weigert van zijnerzijds deze acte te homologeren.

Dienovereenkomstig bepaalde hij dat, bij eventuele bedenking, de zaak voor zijne vierschaar zou worden gebracht, om het recht van Predikant en Ouderling beiden te waarborgen.

Bij deze beslissing niet enkel op bedenking tegen kunde en zedelijkheid, maar ook tegen afwijking van de leer onzer Kerk te letten, is den Kerkeraad, even als Uw Bestuur, bij Art. 11 Algemeen Reglement uitdrukkelijk voorgeschreven.

6^o, dat uwe bedenkingen, tegen deze zienswijze bij onderzoek haar grond blijken te missen.

Dat art. 38 R. Godsd. zou geschonden zijn, zou dan eerst waar zijn, zoo aan de door ons bedoelde Commissie de aanneming ter tweeder instantie ware opgedragen; wat niet zoo is.

Dat de usantie, dat de Predikant zijne eigene leerlingen aanneemt, vooreerst geene wet is, en ten tweede, althans in zijne gemeente, slechts voor een gering deel der aannemingen geldt. Eindelijk: Dat de Commissie tot aanneming ten onzent wel deugdelijk rapporteert in eene (van Predikant en Ouderling uitgaande) missive, behelzende verslag van de uitkomst hunner werkzaamheid.

7^o, dat de door U gemaakte onderscheiding tusschen Predikanten en Ouderlingen indruischt tegen de historie onzer kerk, de bepalingen onzer kerkelijke wetgeving en allerminst op het terrein der aanneming kan gelden.

Of werkelijk alle Predikanten studie blijven maken van de h. Godgeleerdheid, laat hij in het midden, maar niet verzwijgen mag hij, dat een voorkeur om intellectuele vorming in zake des geloofs toegekend, afgekeurd wordt door Hem, die den Vader dankte „dat deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen waren, maar den kinderkens geopenbaard,” en nimmer diensvolgens mag gedoogd worden door de gemeente, die naar Zijn heiligen naam zich noemt.

Het feit, dat de Predikant zijne aannemelingen kent, de Ouderling niet, is voor zijne gemeente voor het meerendeel niet van toepassing. Voorzover het echter geldt

eischt juist de omstandigheid, dat de Predikant licht tot te groote toegevendheid jegens zijne eigene leerlingen zou kunnen verleid worden, te strengere toepassing van het regt der Ouderlingen, die juist door dit toezigt den Kerkeraad den waarborg moeten leveren, dat het door den Predikant gegeven onderwijs aan zijn eisch beantwoordt.

Uwe meening dat geen Predikant zich tot zitting nemen in zulk eene Commissie zou laten vinden, gaat uit van de onderstelling dat zijne Predikanten uit valschen esprit de Camaraderie en uit onheiligen Collegialen zin, meer den mensch dan God zouden aanzien, eene verdenking die hij voor Uwe rekening laat, evenzeer als de zoo beleedigende uitdrukking door U gebezigd ten opzichte van de ambtsverrigting, die hij een zijner Predikanten in deze zou opleggen.

Hij blijft tegenover deze Uwe Consideratiën zijn oordeel handhaven, dat het clericalisme, het gevaarlijkst gif voor eene Christelijke Kerk, in de Gemeente onvermijdelijk zou insluipen, zoo ooit de toelag gelukte om het opzienersambt, waarin het grondbeginsel onzer geheele Gereformeerde Kerkinrichting ligt, van zijne onmisbare attributen te ontdoen, en in strijd met den geest van de Schrift en van onze Kerk beide tot eene pro memorie uitgetrokken macht te verlagen.

Eindelijk,

8°. dat de door U uitgesproken beschuldiging als zouden we langs min Koninklijken en wettigen weg ons doel trachten te bereiken, in Uwe poging tot verzoening voor het minst bevreemdende, daarom onjuist is, wijl plichtverzaking van andere besturen hem niet van plichtsbetrachting ontheft.

Te waken voor de leer der Hervormde Kerk is aan alle Besturen door het Algemeen Reglement opgedragen, voor elk in zijn kring.

Zoolang dat artikel niet gewijzigd is, kan geene latere Synodale uitspraak, die leervrijheid wettigt, kracht van werking hebben. Elk besluit, zelfs door de Synode, in lijnrechten strijd met het Algemeen Reglement genomen, is in zich zelf onwettig en laat het Algemeen Reglement onaangetast.

Nu doen zich tweeërlei soort van afwijking van de leer der Kerk voor:

1°. bij predikanten, 2°. bij de overige leden der gemeente.

Voor zooveel het eerste aangaat kan niet de Kerkeraad, maar moet het hooger Bestuur tegen misbruik waken.

Voor het tweede daarentegen is den Kerkeraad de plicht van toezicht opgedragen.

Het feit dus, dat een Kerkeraad, waarin Predikanten zitting hebben, die van de leer der Kerk afwijken, waakt tegen afwijking van de leer bij de leden, die hij zal toelaten tot de Gemeente, kan nooit eene oorzaak zijn van verwijt tegen den Kerkeraad, maar alleen tegen hen, wien dit aangaat.

De Kerkeraad, doende wat hij deed, blijft binnen zijne bevoegdheid en doet voor zooveel hem aangaat, zijn plicht.

De Kerkeraad voernoemd, en in zijn naam,

(w. g.) J. P. HASEBROEK, *Praeses*.

A. KUYPER, *Scriba*.

mening van het Classicaal Bestuur van Amsterdam, welke nogme schied ook heeft geleden en

de schrijven des Erboornen erklaart
toezegging geven, en ja, concept

doen ontfaard. De bedoeld is een per seere wjst
tot eene wetige acte

OFFICIEELE BESCHEIDEN

UIT HET

Archief van den Kerkeraad

DER

NEDERDUITSCH HERVORMDE GEMEENTE TE AMSTERDAM.

I.

DE KWESTIE DER „AANNEMING TOT LIDMAAT”

2.

Ten vervolge op de eerste verzameling van officiële bescheiden, in zake »de aannemings-kwestie” publiek gemaakt, stelt de Kerkeraad hiermede de later tusschen hem en hogere besturen gewisselde stukken, ter algemeene kennisneming, verkrijgbaar.

I.

Van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland is ontvangen een Missive d.d. 19 Augustus, met conductoir afschrift van door dit Bestuur gedane uitspraak.

a. Missive.
No. 1273.

HAARLEM, den 19 Augustus 1872.

Ik heb de eer u hierbij toezenden een afschrift der uitspraak, gedaan door het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland den 14den j.l. in het appél der Heeren H. Steenberg en H. P. Berlage, van eene uitspraak des Cl. Bestuurs van Amsterdam, d.d. 11 Maart 1872, in zake het besluit door U den 23sten November 1871 genomen, met betrekking tot de aanneming van lidmaten in uwe gemeente.

De loco Secretaris van het Prov. Kerkbestuur
van Noord-Holland,
M. N. J. MOLTZER.

b. Afschrift van de Uitspraak.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland

Ontvangen hebbende het verzoek van de H. H. H. Steenberg en H. P. Berlage, leden van den Kerkeraad der Herv. Gemeente te Amsterdam, d.d. 19 Maart 1872, om vernietiging van eene uitspraak des Cl. Bestuurs van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872, in zake het besluit door den Kerkeraad der Herv. Gemeente te Amsterdam in zijne vergadering van 23 Nov. 1871 genomen, met betrekking tot hetgeen in die gemeente bij verschil van gevoelen over de aanneming van lidmaten tusschen den leeraar, die de aanneming doet en den ouderling of de ouderlingen, die hem bij het werk bijstaan, geschieden zal;

Gezien de uitspraak van het Classicaal Bestuur van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872, waarbij de bezwaren door de H. H. H. Steenberg en H. P. Berlage ingebracht bij genoemd besluit d.d. 2 Dec. 1871 tegen het besluit des Kerkeraads ongegrond worden geoordeeld, en dit besluit geenszins onwettig wordt geacht, weshalve aan den eisch der klagers geen gehoor kan worden gegeven;

Gezien het besluit van den Kerkeraad, waarover het geschil loopt, en dat dus luidt: „in geval van verschil van gevoelen tusschen den leeraar en den aanwezigen ouderling of ouderlingen over het al of niet voldoende der kennis, of over den inhoud der belijdenis, zal de Kerkeraad eene Commissie benoemen, bestaande uit den predikant en den ouderling, die het werk der aanneming verricht hebben, benevens eenen anderen predikant en ouderling, of wanneer de predikant met twee ouderlingen aangenomen heeft, twee andere predikanten en één ouderling, tot vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit. Ingeval van staking der stemmen rapporteert de Commissie aan den Kerkeraad.”

Voorbij ziende de onduidelijkheid der redactie, daar er moetiijk een ge-

schil kan ontstaan, dat leidt tot een vernieuwd onderzoek en het nemen van een besluit, wanneer de predikant en de ouderling of ouderlingen het werk der aanneming reeds verricht hebben, — maar lettende op de bedoeling van deze min duidelijke woorden, gelijk deze uit de daarover gevoerde correspondentie blijkt, —

Gezien zoowel de motieven der aanklagende als der verweerende partij, uitgedrukt in hare memoriën en antwoorden, der eerste ingediend bij het Classicaal Bestuur d.d. 2 Dec. 1871 en bij het Provinciaal Bestuur d.d. 22 Maart 1872, en der laatste bij het Classicaal Bestuur d.d. 25 Jan. 1872, —

Vruchteloos gepoogd hebbende, overeenkomstig art. 60 2e lid Regl. voor Kerk. Opz. en Tucht, tot eene minnelijke schikking medetewerken, waartoe, naar de meening van het Classicaal Bestuur van Amsterdam, geen termen aanwezig waren, — welke poging schipbreuk heeft geleden op de ongenoegzaamheid van den Amsterdamschen Kerkeraad, om zijn besluit intetrekken, zooals blijkt uit het antwoord van dien Kerkeraad d.d. 1 Juli 1872, —

Overwegende, dat door het aangevallen besluit van den Amsterdamschen Kerkeraad de aanneming van lidmaten met hetgeen daaraan voorafgaat, in art. 38 van het Regl. o. h. Godsdiensonderwijs is opgedragen aan een leeraar, bijgestaan door één of meer ouderlingen, in sommige gevallen wordt overgedragen aan eene Commissie des Kerkeraads, bestaande uit twee, of ook wel uit drie predikanten, bijgestaan door even zoovele ouderlingen, en dus strijdig met genoemd art. 38 gehandeld wordt;

Overwegende dat deze strijd met art. 38 niet daarmede kan verdedigd worden, dat volgens art. 14 5o. Regl. v. d. Kerkeraden de afneming van de belijdenis des geloofs is opgedragen aan den Bijzonderen Kerkeraad, in overeenstemming waarmede in art. 38 van het Regl. o. h. Godsdiensonderwijs geschreven is, dat het aannemen van lidmaten geschiedt van wege den Kerkeraad, en dus zoowel de leeraar als de één of meer ouderlingen optreden als gecommitteerden des Kerkeraads; want, afgezien daarvan, dat de leeraar jure suo eene doorlopende Commissie heeft om de door hem onderwezenen aan te nemen, is de Kerkeraad door art. 38 Regl. o. h. Godsdiensonderwijs gebonden, en mag hij dus niet aan een leeraar, die daar genoemd wordt als met het werk der aanneming belast, een of meer leeraren toevoegen;

Overwegende, dat wel het recht van den leeraar en van den ouderling of de ouderlingen bij het werk der aanneming in onze reglementen niet duidelijk omschreven is, maar dat en uit de onderscheiden betrekking waarin beiden tot de gemeente staan, en uit de bewoordingen in de reglementen: in tegenwoordigheid van, bijgestaan door één of meer ouderlingen, en uit de mislukte pogingen, ingesteld om de laatste woorden bijgestaan door te doen veranderen in met medewerking van, en uit de geschiedenis onzer Herv. Kerk, veeleer volgt, dat aan de ouderlingen bij de aanneming eene ondergeschikte rol, even als bij de bevestiging van lidmaten (art. 14 5o. van het Regl. v. d. Kerkeraden in éénen adem genoemd) moet toegekend worden, — terwijl het volstrekt niet met den geest onzer Herv. Kerk en de letter onzer reglementen zou strooken te oordeelen met het Classicaal Bestuur van Amsterdam, dat het de roeping is van den predikant, om slechts in den regel bij de aanneming de handelende en uitvoerende persoon te zijn. (Zie uitspraak No. 3);

Overwegende dat, alhoewel den Bijzonderen Kerkeraad is opgedragen de afneming van de belijdenis des geloofs en de bevestiging van nieuwe lidmaten in de gemeente (Regl. v. d. Kerkeraden art. 14 5o.) gelijk in ’t algemeen de zorg voor het Godsdiensonderwijs (Regl. v. d. Kerkeraden

den art. 14 2o.) alsmede de bevordering van het toezicht op het Godsdienstonderwijs (hetzelfde reglement art. 25 2o.) onder de ambtsplichten der ouderlingen wordt genoemd, er echter uitdrukkelijk wordt bijgevoegd: naar de bepalingen van het regl. o. h. Godsdienstonderwijs, — waaruit voortvloeit dat de ouderling of ouderlingen hun toezicht niet verder mogen uitbreiden dan in casu in art. 38 van het Regl. o. h. Godsdienstonderwijs hun is toegekend; —

Overwegende dat schoon onder de belangen zoo van de Christ. kerk in 't algemeen als van de Herv. kerk in het bijzonder, die art. 11 van het Algemeen reglement worden opgenoemd, als opgedragen aan allen, die in onderscheidene betrekkingen met het kerkelijk bestuur belast zijn, wordt vermeld de handhaving der leer van de Herv. kerk, — het oordeel over hetgeen in onze dagen de leer der Herv. kerk is, moeielijk aan eenigen Kerkeraad en nog veel minder aan één of twee ouderlingen kan toegekend worden, terwijl het verschil van richting, dat er in onze Herv. kerk bestaat, door de Kerkeraden dient te worden aanvaard, en waar ook in genoemd art. 11 de bewaring van orde en eendracht tot het hoofddoel wordt gerekend dat bestuurders der kerk hebben in het oog te houden, deze waarlijk niet bevorderd zullen worden door zulk eene contrôle van de belijdenis der leerlingen, door een leeraar onderwezen, als de Amsterdamsche kerkeraad verlangt bij geschil te doen nitoefenen; en dat de handhaving der leer door de beantwoording der vragen, vervat in art. 39 van het Regl. o. h. Godsdienstonderwijs voldoende gehandhaafd wordt; —

Overwegende eindelijk, dat daar volgens art. 38 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs de leeraar als zoodanig en niet als gewoon lid gecommiteerde van den Kerkeraad de aanneming met hetgeen er aan voorafgaat doet, en niet zooals men wil lezen, de leeraar en de ouderling of ouderlingen, — en daar de ouderling of ouderlingen slechts bijstaan, en niet gelijk men wil lezen met hen medewerken, de ouderling of ouderlingen den predikant, wanneer hij de zaak der aanneming niet ernstig of grondig genoeg naar hunne meening opneemt, kunnen aanklagen, niet bij den Kerkeraad, maar bij het Cl. Bestuur, volgens artt. 3 en 39 van het regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht.

Recht doende in hooger beroep met inachtneming van art. 15 Regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht.

Gelet, behalve op de reeds in deze uitspraak aangehaalde artikelen, op artt. 15 en 51 3e van het Alg. Regl., artt. 8, 15, 19, 21, 61 en 64 van het Regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht.

Oordeelt het besluit door den Bijzonderen Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Amsterdam d.d. 23 November 1871 genomen onwettig, en stelt het mitsdien buiten werking;

Veroordeelt den Bijzonderen Kerkeraad der Hervormde Gemeente te Amsterdam buiten de appellanten, in de kosten.

Bepaalt dat afschrift van deze uitspraak zal gezonden worden aan een der appellanten, aan den Bijzonderen Kerkeraad der Nederduitseche Hervormde Gemeente te Amsterdam en aan het Classicaal Bestuur van dien naam.

Aldus gedaan in de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland, gehouden te Amsterdam den 14 Augustus 1872. Tegenwoordig alle leden in deze bevoegd R. J. Koning, President. M. N. J. Moltzer, Vice-president. E. Cats Wor, G. van Duijl GWZ., G. P. Nijhoff en G. J. Versteegh.

(w. g.) B. J. KONING, *President.*

M. N. J. MOLTZER, *Vice-President.*

E. CATS WOR.

G. VAN DUIJL GWZ.

G. P. NIJHOFF.

G. J. VERSTEEGH.

Voor Copie Conform,
De Loco-Secretaris,
M. N. J. MOLTZER.

II.

De Kerkeraad besloot in zijn zitting van 24 Augustus 1872 tegen deze uitspraak in cassatie te komen bij de Algemeene Synodale Commissie en zond haar, ter toelichting van zijn aanzoek, de volgende memorie toe, gearresteerd in zijne vergadering van 12 September 1872.

Memorie van Cassatie.

Aan

de Algemeene Synodale Commissie der Ned. Herv. Kerk

Geeft te kennen de Bijz. Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam, dat hij ter toelichting van het bij haar ingediend verzoek om cassatie, het volgende wenscht aan te voeren:

voor zooveel aangaat het vonnis van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland in zake het appel van de heeren Steenberg en Berlage tegen de beslissing van het Classie. Best. van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872;

dat hij, ook na zijne verklaring aan het Kerkbestuur voornoemd, ingelascht in zijne memorie van 1 Julij 1872 (en waarvan afdruk hierbij gaat) aldus luidende:

„dat hij, ook na uwe consideratiën gehoord te hebben bij zijn eenmaal genomen besluit volhardt, en elke gedachte aan de mogelijkheid van intrekking van zich werpt,”

toch den weg van cassatie meende te moeten inslaan, wijl, ook afgezien van de twee in kwestie zijnde beginselen, de overtuiging bij hem vaststaat, dat niet-partijdige interpretatie onzer reglementaire bepalingen gebiedend revisie van de uitspraak des Provinciaal Kerkbestuurs eischt;

dat hij zich, ter motivering van deze overtuiging, de vrijheid veroorlooft de Algemeene Synodale Commissie te wijzen op de volgende wetsartikelen, wier schending of verkeerde toepassing z. i. in het oog springt:

a. Art. 21 R. O. en T. eischt nauwkeurige omschrijving van het feit. In de uitspraak des Prov. Kerkbestuurs is tegen dezen eisch in tweeërlei opzicht gezondigd.

Er wordt beweerd dat de redactie van het kerkeradsbesluit d.d. 23 Nov. 1871 onjuist zou zijn, wijl de woorden „het werk der aanneming verricht hebben” zouden doelen op een voldongen acte. Dit zou waar zijn, zoo er stond „de aanneming verricht hebben.” Thans niet. Bovendien bewijst het voorbeeld van Ds. v. Gorkom's handwijze¹⁾, dat de termen van het besluit dezen wijden omvang moesten hebben, om doel te treffen. Alle „werk der aanneming” is inderdaad door hem verricht. Toch viel hij onder de jurisdictie van het besluit.

Evenzoo wordt beweerd, dat zijn besluit in sommige gevallen de aanneming aan twee of meer predikanten zou opdragen. Dit is verkeerde voorstelling van het feit. Beslissing of er aanneming zou kunnen volgen, niet de aanneming draagt de Kerkeraad aan de verdubbelde Commissie op.

2o. Art. 21 Regl. Kerk. en Art. 38. R. Gods. gelasten dat de aanneming zal geschieden door een predikant, bijgestaan door of in tegenwoordigheid van één of meer ouderlingen.

Het Provinciaal Kerkbestuur hieruit in zijn 2en considerans afleidende, dat „een predikant een vaste Commissie heeft, om de door hem onderwezen leerlingen aan te nemen,” legt in deze artikelen wat er niet in ligt en schendt daardoor beide.

3o. Art. 14 al. 5a Regl. Kerk. in verband met art. 21 Regl. Kerk. en Art. 38 Regl. Gods. — vergel. met Art. 12, Regl. Kerk., waar predikanten en ouderlingen beide in dezelfde categorie van opzieners der gemeente zijn gebracht, art. 56 Alg. Regl. al. 2, art. 41 ejusd. al. 1, art. 38 ejusd. al. 1 en 2, in verband met art. 19 Regl. G. O. en art. 48 ejusd. al. 1 in verband met art. 4 al. 1 Regl. toel. tot de Ev., blijken verkeerd geïnterpreteerd en toegepast te zijn.

Het Prov. Kerkbest., erkennende dat de interpretatie van de artikelen, regelende der ouderlingen werkzaamheid bij de aanneming betwistbaar is, zocht zijne interpretatie te steunen op den geest onzer reglementen, de geschiedenis onzer Kerk, de bewoordingen der betrokken artikelen en de vruchteloze poging tot ampliatio van de bewuste zinsnede in „onder medewerking van.”

Geen dezer steunsels is tegen toetsing bestand.

Zijn interpretatie valt voor den geest onzer reglementen. Is het toch een feit, blijkens de boven aangevoerde wets-artikelen, dat ouderlingen op volkomen gelijken voet, wat de te nemen beslissing aangaat, met predikanten medewerken, in elken Kerkeraad, in de Classis, in het Classicaal bestuur, in het Provinciaal Kerkbestuur en (in de Synode, — wordt hun zelfs de last opgedragen, om mede te beslissen over de toelating van godsdienstonderwijzers en godsdienstonderwijzeressen en om te stemmen over de kennis door een candidaat in de godgeleerdheid verkregen in het Hebreeuwsch en Grieksch, in Dogmatiek Kerkelijke geschiedenis enz.; mogen zij zich zelfs niet onttrekken aan het meestemmen over de vraag: of zoodanige candidaat toe zal gelaten worden tot de Evangelie-bediening, — dan mag het als top-punt van ongerijmdheid gelden, hem de bevoegdheid te betwisten, om te oordeelen over al of niet toelating van een candidaat-lidmaat. Is het evenzoo een feit, dat in zake van appel, over al of niet inschrijving in de lidmatenboeken, de ouderling onbetwistbaar medestemt, dan klinkt het toch al te zonderling, hem in lager instantie een recht te ontnemen, dat hem in hooger instantie wordt toegekend. Het verwijzen naar de „bevestiging” houdt daarom geen steek, wijl deze een deel is van den openbaren eeredienst, die aan predikanten qua tales is toebetrouwd.

Zijn interpretatie valt voor de geschiedenis onzer kerk. Grond-beginsel toch harer historische organisatie was het als eerste in rangorde voorop-gestelde artikel. „Geen kerk zal overeen andere kerk, geen Dienaar des Woords, geen Ouderling noch Diacon, zal de

¹⁾ De Kerkeraad doelt hier op het feit, dat bij de Paasch-aanneming dezes jaars de ouderling van Marle bezwaar maakte tegen de aanneming van zes leerlingen van Ds. van Gorkom. Toch ging deze met het „werk der aanneming” door, en eerst toen het op de bevestiging en inschrijving in de lidmatenboeken aankwam, kon deze met het besluit des Kerkerads strijdige daad worden gestuit.

een over de ander heerschappij voeren, maar een yeglijk zal hem voor alle suspiciën ende aanlokkinge om te heerschappen wachten. (Acta Synod. Aemdanæ a. 1571 art. 1). Van uitsluiting der ouderlingen bij eenige stemming, weet noch onze kerkgeschiedenis noch enige vroegere noch onze tegenwoordige kerkelijke wetgeving iets.

Zijn interpretatie valt voor de bewoordingen des artikels. Een Bestuur dat zelf verklaart, dat de zin onduidelijk is, mag zich niet op de bewoording beroepen. Ware deze klaar en doorzichtig, dan was geen strijd over het beginsel mogelijk en verviel alle geschil.

Zijn interpretatie valt eindelijk voor de pogingen tot ampliatio van de onzekere bewoording. Uit de kerkelijke acten toch blijkt, dat juist de wettige organen der kerkelijke wetgeving zich vóór deze ampliatio verklaard hebben, die slechts door een, zonder protest verlopen, verandering der Synode, niet in onze reglementen is opgenomen. Immers de Synode van 1860 nam met instemming van al de bevoegde kerkbesturen, bij Art. 38 Regl. G. O. de door haar zelve voorgestelde woorden: „met medewerking van,” doch veranderde die daarna, zonder de kerkbesturen te hebben gehoord „bijgestaan door”, waardoor zij stilzwijgend te kennen gaf die verandering slechts als eene wijziging in de redactie te beschouwen, — de historische interpretatie van „bijgestaan door” kan dus niet anders zijn als „met medewerking van” tenzij men de Synode van opzettelijke machtsverschrijding wil beschuldigen.

Dit is door den Hoogleraar J. J. Doedes in den breede aangetoond. Zie zijne Kerkelijke Bijdragen Jaargang 1871 — 4^e stuk blz. 193—204, waarheen de Kerkeraad zich veroorlooft te verwijzen.

40. Art. 13 Algern. Regl., in verband met art. 55 Alg. Regl. en art. 1 Regl. Kerk. is geschonden. Het Prov. Kerkbest. in Noordh. in zijn voorlaatsen considerans een leerbepaling ter verklaring van art. 11 Alg. Regl. aanwijzende, in strijd met de Synodale verklaring van 31 Juli 1861, deed wat buiten zijne bevoegdheid ligt.

Voorschrijvende dat de Kerkeraden onzer kerk de leervrijheid hadden te aangaarden, matigde het zich een recht aan, nooit aan eenig Kerkbestuur der provinciën competeerende.

Leervrijheid op eigen gezag verordenende en tevens een beperking dier leervrijheid aanwijzende in art. 39 Regl. o. h. Godsd., sprak het zich zelf tegen en heeft dien ten gevolge zijn eigen considerans op.

50. Art. 14 al. 5 Regl. Kerk. is geschonden in den laatsten considerans, waar het Prov. Kerkbest. de zonderlinge en onhoudbare meening avanceert, dat bij verschil van gevoelen over de aanneming de aanklacht bij het Classic. Bestuur (gesteld daartoe bestonden termen) niet van den Kerkeraad, maar van den ouderling zou moeten uitgaan, als ware hem in zijn personeele positie, en niet den Kerkeraad de aanneming opgedragen.

60. Art. 21 Regl. K. O. en T. is niet opgevolgd. De omschrijving der verkeerdheid of overtreding ontbreekt.

70. Art. 22 Regl. K. O. en T. is geschonden. Dit artikel bepaalt dat gedingkosten ten laste van den bezwaarde, in casu den Kerkeraad, komen. Het Prov. Kerkbestuur zondert hiervan eigenmachtig en in strijd met het artikel de appellanten uit.

Op grond van welke consideratien, de Kerkeraad de Algemeene Synodale Commissie verzoekt, om in een geschil, waarin de beide levensbeginselen van onze kerk, wat haar wezen en haar organisatie betreft, betrokken zijn, niet te dulden, dat onze reglementen geïnterpreteerd en vonnissen krachtens hare bepalingen gegeven worden, als ware onze kerkelijke wetgeving met beide beginselen in onverzoenlijken strijd, en diensgevolge het informeele vonnis van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland te vernietigen.

Namens den Kerkeraad voorn.

AMSTERDAM,
12 September 1872.

C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, Praeses.
N. H. DE GRAAF, Scriba.

II.

DE KWESTIE „IN ZAKE DE GODSDIENSTONDERWIJZERES C. MOURIS.”

De Commissie van Toezicht op het Godsdienstonderwijs achtte het noodig, ter bevordering van eenheid in het onderwijs aan de kinderen der Gemeente, in het begin van het jaar 1871, de navolgende circulaire ter hand te stellen:

Aan

de Godsdienstonderwijzers en Onderwijzeressen bij de Nederd.
Hervormde Gemeente te Amsterdam.

De Commissie van Toezicht op het Godsdienstonderwijs brengt ter Uwer kennis dat zij in hare vergadering van heden heeft besloten:

- 1^o. Dat de Godsdienstonderwijzers en Onderwijzeressen zich bij het te geven Onderwijs op de Openbare Armen- en Tusschenscholen, hoofdzakelijk zullen bepalen tot de Bijbelsche Geschiedenis, en zich van Dogmatiek, zooveel mogelijk, behooren te onthouden;
- 2^o. Zij bedienen zich bij dat onderwijs van het leerboekje „Bijbelsche Geschiedenis door I. Prins” tot leidraad, en van de „Bijbelsche Geschiedenis van Zahn” tot opheldering van hun onderwijs;
- 3^o. Zij zijn derhalve gehouden de Bijbelsche Geschiedenis eenvoudig zóó te verhalen als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt, en hebben zich te onthouden daarvan eene, met de H. Schrift strijdige voorstelling, aan hunne leerlingen te geven.

AMSTERDAM, 4 Januari 1871.

De Commissie voornoemd,

F. W. B. VAN BELL, Praeses.
B. J. ADRIANI, Scriba.

De Godsdienstonderwijzeres C. Mouris kwam tegen de bepalingen van dit voorschrift in verzet en wendde zich per missive dd. 16 Nov. 1871, tot den kerkeraad:

Eerwaardige Heeren!

Nevensgaande was door mij aan de Commissie van toezicht op het Godsdienstonderwijs, gezonden met verzoek om indien zij mijne bezwaren niet gegrond vond, die in Uwe vergadering te brengen.

De Commissie heeft mij echter doen weten, dat zij het bedoelde antwoord van mij bleef vorderen, en mij nevensgaande brief teruggezonden. Ik neem daarom de vrijheid dien rechtstreeks aan U te doen toekomen.

De ondergeteekende neemt de vrijheid zich tot U te wenden ten einde Uwe beslissing in te roepen in eene voor haar gerezene moeilijkheid.

In het begin van dit jaar heeft de Commissie van toezicht op het Godsdienstonderwijs aan de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen een schrijven gericht, inhoudende de kennisgeving van een door haar genomen besluit, welks laatste gedeelte aldus luidt:

„de godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen zijn gehouden de Bijbelsche geschiedenis eenvoudig zóó te verhalen als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt, en hebben zich te onthouden daarvan eene met de H. Schrift „strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven.”

De ondergeteekende heeft gemeend deze missive meer als raadgevend dan als wettelijk voorschrift te moeten beschouwen, en er zich aanvankelijk niet door bezaard geacht.

Ook behoeft het geene aanwijzing, dat inzonderheid de laatste zinsnede voor verschillende uitlegging vatbaar is.

De bedoeling kan zijn, dat iedere met de letter der H. Schrift, maar ook dat iedere met den geest en de waarde der H. Schrift strijdige voorstelling wordt afgekeurd. Onlangs evenwel was een der leden van de Commissie van toezicht tegenwoordig toen ik in een der stadsscholen naar aanleiding van het 2^e boekje van Ds. Prins, het verhaal behandelde van Daniël in den leeuwenkuil en van de jongelingen in den brandenden oven.

Ik stelde dit voor als een zinnebeeld volgens de denkwijze van dien tijd; van getrouwe standvastige godsvrucht, en van den zegen van God daaraan verbonden.

Hierover werd ik eerst door het tegenwoordig zijnde lid onderhouden, en later werd ik voor de Commissie geroepen, die mij na eenige redewisseling den eisch stelde, dat ik beloven zou inzonderheid het laatste voorschrift, in de boven vermelde missive getrouwlijk na te komen, blijkbaar bedoelende dat ik dus alle Bijbelsche geschiedverhalen als werkelijk gebeurd zóó als zij beschreven staan aan de kinderen zou hebben voor te stellen.

Ik verzocht mijn antwoord hierop te mogen uitstellen, en schreef later aan de Commissie, dat ik er bezwaar in vond, de mij voorgestelde vraag hetzij toestemmend hetzij ontkennend te beantwoorden, daar ik de bevoegdheid der Commissie om mij zoodanige eischen te stellen in twijfel meende te moeten trekken. Mijne redenen voor die twijfel deelde ik aan de Commissie mede, en verzocht haar tevens, om, indien zij bij haar gevoelen bleef, de zaak in Uwe vergadering te brengen.

De bedoelde redenen waarom ik de bevoegdheid der Commissie tot het eischen van de bedoelde belofte in twijfel trek, zijn deze:

Dat de wettige maatstaf ter beoordeeling voor den inhoud van ons onderwijs is aangegeven in de verklaring en de beloften door Godsdienstonderwijzers af te leggen volgens Art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs; dat echter

een eisch als die mij door de Commissie werd gesteld, ons niet aan Gods heilig woord in de Schriften vervat, maar aan de letter der Schrift zou binden en derhalve op de ons toekomende vrijheid een bedenkelijke inbreuk zou maken.

De ondergeteekende onderwerpt deze hare bezwaren aan het oordeel Uwer vergadering, met het bescheiden maar dringend verzoek dat, indien zij de gegrondheid toetsen, de haar gestelde eisch door Uwe tusschenkomst moge worden ingetrokken.

Met hoogachting noem ik mij

Uw dw. Dienaresse,

C. MOURIS.

AMSTERDAM, 16 November 1871.

De kerkeraad stelde dd. 23 Nov. 71 de missive van Mej. Mouris in handen van zijne Commissie van Toezicht met verzoek om rapport te dezer zake.

Deze Commissie bracht in de vergadering des Kerkeraads van 25 Januari 1872 deze missive ter tafel:

WelEerwaarde en Eerwaarde Heeren!

In antwoord op Uwe geëerde dato 23 November jl. waarbij de Commissie van Toezicht op het Godsdiensonderwijs is ter hand gesteld eene missive van de Godsdiensonderwijzeres C. Mouris, ten einde hierover te dienen van consideratie en advies, heeft de eer het navolgende mede te deelen.

Dat de Commissie in het begin dezes jaars heeft noodig geacht aan de Godsdiensonderwijzers en onderwijzeressen, ter bevordering van eenigheid in het onderwijs aan de kinderen der Gemeente eenige nadere bepalingen te geven, ten einde zich daarnaar te gedragen. Die bepalingen zijn vervat in de circulaire van 4 Januari 1871, waarvan wij de eer hebben een Ex. hiernevens te voegen. (Zie boven.)

Het voorgeven van Mejufvrouw Mouris, dat zij in die circulaire niet een voorschrift maar alléén een raadgeving had gezien, acht de Commissie niet aanneembaar daar aan de Onderwijzers en Onderwijzeressen ten overvloede bij de nitreiking dezer missive nog eene behoorlijke toelichting is gegeven.

Bij het bezoek van hare catechisatie is gebleken, hetgeen door haar zelve wordt erkend, dat zij zich aan het genoemde voorschrift niet heeft gehouden, maar in strijd daarmee zich aan rechtstreeksche Bijbelbestrijding bij haar onderwijs heeft schuldig gemaakt.

De Commissie heeft daarop mejufvrouw Mouris verzoekt in hare vergadering te verschijnen, waar haar de vraag werd voorgesteld, of zij zich voortaan overeenkomstig de gegeven voorschriften kon en wilde gedragen. Op haar verzoek werd haar ter beantwoording dezer vraag, een maand uitstel verleend.

Na het verstrijken van dezen termijn, heeft zij op nieuw uitstel gevraagd, dat weder is toegestaan, met de bijvoeging echter, dat de Commissie blijft aandringen op eene bepaalde verklaring.

Daar Mejufvrouw Mouris zich nog steeds aan het geven van een bepaald antwoord blijft onttrekken, en evenwel Uwe commissie zich, in het belang van het Godsdiensonderwijs verplicht acht, hare bepalingen in deze te handhaven, heeft zij in hare Vergadering van 13 December jl. besloten, aan Mejufvrouw Mouris te berigten — van welk berigt afschrift hiernevens gaat — dat, bijaldien vóór de eerstvolgende vergadering, 10 Januari 1872, door haar niet de verklaring is gegeven, van zich stipt te zullen houden aan de missive van 4 Januari 1871, de Commissie verplicht zal zijn bij het volgende kerkelijke jaar (Mejufvrouw C. Mouris) niet meer tot het geven van onderwijs, dat aan het toezicht der Commissie is onderworpen, te continueren.

Hiermede WelEerwaarde en Eerwaarde Heeren, heeft de Commissie het beloop der feiten medegedeeld.

Er rest haar nog U van advies te dienen betreffende het antwoord aan de Adressante te geven.

Zij neemt diensvolgens de vrijheid U voor te stellen, het nemen van het volgende besluit:

De Kerkeraad, gehoord de inlichtingen van de Commissie van Toezicht op het Godsdiensonderwijs in zake de missive van Mejufvrouw C. Mouris, besluit aan genoemde Mejufvrouw Mouris te berichten, dat hij de handelingen van de genoemde Commissie goedkeurt.

Met de meeste achting hebben wij de eer ons te noemen,

AMSTERDAM,

De Commissie van Toezicht voorn.

13 December 1871.

Namens dezelve,

J. POSTHUMUS MEIJES, *Scriba.*

Afschrift van den brief der Commissie van Toezicht:

Aan

Mejufvrouw C. MOURIS alhier.

De Commissie van Toezicht op het Godsdiensonderwijs der Nederd. Herv. Gemeente alhier heeft de eer de ontvangst te berichten van Uwe missive dato 13 December 1871.

De Commissie acht zich verplicht U mede te deelen, dat die missive geen invloed heeft kunnen oefenen op haar vroeger genomen besluit; weshalve zij blijft aandringen op een spoedig en bepaald antwoord op de aan U voorgelegde vraag.

Bijaldien voor de eerstvolgende Vergadering van 10 Januari 1872 door U niet de verklaring is gegeven van U stipt te zullen houden aan de missive onzer Commissie van 4 Januari 1871, dan zal de Commissie verplicht zijn U bij het volgende Kerkelijk jaar niet meer tot het geven van onderwijs dat aan haar toezicht is onderworpen te continueren.

De Commissie voornoemd,

Namens dezelve,

(w. g.) H. HÖVEKER,

Sub Scriba.

AMSTERDAM, 19 December 1871.

De Kerkeraad besloot overeenkomstig het voorstel der Commissie, keurde hare handeling in zake Mej. Mouris goed en verklaarde tevens de Commissie van toezicht voor bevoegd om te handelen zooals zij in deze zaak gehandeld heeft. De Heeren Ph. R. Hugenholtz, Pantekoek, Steenberg en Berlage verzochten aantekening in de Notulen tegen dat besluit, en zonden, in de vergadering van 22 Februari 1872, de onderstaande kennisgeving:

Eerwaardige Broeders!

Bij dezen hebben wij de eer ter Uwer kennis te brengen, dat wij ons gewend hebben tot het Classicaal Bestuur, ten einde, op door ons aangevoerde gronden, vernietiging aan te vragen van het besluit door U Eerw. genomen in de Vergadering van den 25 Januari jl., naar aanleiding van het schrijven van de Godsdiensonderwijzeres Mejufvrouw Mouris en het advies daaromtrent ingebracht door de Commissie van toezicht op het Godsdiensonderwijs.

Met achting hebben wij de eer te zijn,

Uwe dw. Dienaren

(w. g.) Ph. R. HUGENHOLTZ.

" T. MODDERMAN Az.

" H. STEENBERG.

" H. P. BERLAGE.

" F. C. A. PANTEKOEK.

AMSTERDAM, 3 Februari 1872.

II.

In dezelfde vergadering nam de Kerkeraad mede kennis van eene missive van het Classicaal Bestuur van Amsterdam.

WEESP, 4 Februari 1872.

Hierbij hebben wij de eer U toe te zenden een schrijven van de HH. Ph. R. Hugenholtz c. s., inhoudende bezwaren tegen een besluit in Uwe Vergadering van 25 Januari ll. door U genomen.

Ons verzoek is vooreerst ons te willen dienen met Uwe consideratiën.

ten tweede ons te willen opgeven, welke leden des Class. Bestuurs, hetzij primi of secundi, in deze zaak gehandeld of tot de uitspraak mede gewerkt hebben.

Het Classicaal Bestuur van Amsterdam,

(w. g.) J. CRAMER, *Praeses.*

" Jb. MOULIJN, *Scriba.*

Afschrift van het Bezwaarschrift van de H. H. Ph. R. Hugenholtz c. s.

Eerwaardige Heeren!

De ondergeteekenden leden van den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam achten zich verplicht U hunne bezwaren kenbaar te maken tegen een besluit door gezegden Kerkeraad genomen in zijne vergadering van 25 Januari ll.

De zaak is deze. De Commissie van toezicht op het Godsdiensonderwijs alhier heeft voor eenigen tijd een schrijven aan de Godsdiensonderwijzers en onderwijzeressen gericht, waarin hun onder anderen werd medegedeeld, „dat zij gehouden waren de Bijbelsche Geschiedenis eenvoudig zoo te verhalen als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt en zich te onthouden hadden daarvan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven.”

Het behoeft geene aanwijzing dat deze aanschrijving voor verschillende opvatting vatbaar was. Hoe zij intusschen door de Commissie van toezicht werd opgevat en toegepast, is onlangs gebleken. Eene der Godsdiensonderwijzeressen had namelijk bij de behandeling van het beschrevene omtrent Daniël in den leeuwenkuil en de jongelingen in den brandenden oven, in tegenwoordigheid van een der leden van de Commissie deze verhalen voorgesteld als zinbeelden van standvastige godsvrucht en daaraan verbonden zegen.

De Commissie liet haar daarop voor zich komen en stelde haar den eisch, dat zij beloven zou de bovenvermelde aanschrijving voortaan getrouwelijk te zullen nakomen, en wel in dezen zin, dat zij al het in den Bijbel als geschiedenis beschrevene

ook als werkelijk zoo geschied zou voorstellen. De onderwijzeres verzoekt vergunning zich het antwoord op die vordering eenigen tijd te mogen voorbehouden en wendde zich tot den Kerkeraad met de vraag, of de Commissie van toezicht wel bevoegd was om zoodanigen eisch te stellen, hetwelk zij op door haar aangevoerde gronden in twijfel trok.

De Kerkeraad heeft deze vraag in overweging genomen en, na de Commissie van toezicht gehoord te hebben, in zijne bovenvermelde Vergadering beslist, dat de Commissie overeenkomstig hare bevoegdheid gehandeld had, weshalve dan ook haar handeling door den Kerkeraad werd goedgekeurd.

Het is tegen deze beslissing dat wij in verzet komen, en wel in hoofdzaak op dezelfde gronden die ook reeds door de genoemde onderwijzeres bij den Kerkeraad zijn aangevoerd.

Wij meenen namelijk, dat de verplichting, die op de Godsdienstonderwijzers rust ten aanzien van den inhoud van hun onderwijs, en wel met name ten aanzien van de overtuigingen die zij daarbij te eerbiedigen en te handhaven hebben, — dat deze verplichting door de Kerkelijke wet is omschreven in het Reglem. op het Godsdienstonderwijs Art. 19.

Door de daar voorkomende verklaring en beloften die de aankomende Godsdienstonderwijzers te onderteekenen hebben, worden zij wel aan „Gods heilig woord in de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds vervat”, maar geenszins aan de letter der Schriften gebonden.

Geen Kerkeraad en geen Kerkeraads-Commissie nu kan bevoegd zijn om aan eenig Godsdienstonderwijzer eischen te stellen, met de genoemde verklaring en belofte niet overeenkomende, eischen waardoor de vrijheid hun door het Synodale Reglement toegekend en gewaarborgd, hun geheel of ten deele ontnomen zou worden.

Wij voegen hier nog aan toe, dat, blijkens het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening Art. 27, vergeleken met het boven aangehaalde Art. 19 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs, ten aanzien van bovenvermelden inhoud van het onderwijs, Predikanten en Godsdienstonderwijzers door onze Kerk onder dezelfde verplichting gesteld zijn; zoodat het even onwettig als onrechtvaardig zou zijn in dit opzicht aan de laatsten eischen te stellen die niet evenzeer tot de eersten gericht worden.

Eindelijk wenschen wij nog aan te voeren, dat tegen deze onze bewering geen tegenbewijs kan ontleend worden aan Art. 35 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, gelijk in onzen Kerkeraad beproefd is.

Wel wordt in dat Artikel „de keus der leesboeken en leervakken voor ondergeschikte Godsdienstonderwijzers” aan de Commissie van toezicht opgedragen, welke keus wij ook haar in geen deelen willen betwisten; doch, wij behoeven nauwelijks te zeggen, dat de bedoeling van deze opdracht geene andere kan zijn dan dat de gekozen leerboeken den Godsdienstonderwijzers ten leiddraad, geenszins dat zij hun tot een dwangbuis zouden strekken.

Waar onze Kerk het Godsdienstonderwijs wel aan Gods heilig woord in de Schriften, maar niet aan iedere voorstelling in die Schriften vervat, heeft willen binden, kan zij nog veel minder bedoeld hebben, dat eenig leerboek tot onschendbaren Geloofs- en leer-regel zou mogen verheven worden.

Het is op deze gronden dat wij de genoemde beslissing van den Kerkeraad als onwettig beschouwen en U verzoeken haar als zoodanig te vernietigen.

Met hoogachting hebben wij de eer te zijn

Eerwaardige Heeren,

AMSTERDAM,
2 Februrri 1872.

Aan het Classikaal Bestuur
van Amsterdam.

Uw Dienstw. Dienaren
(w. g.) Ph. R. HUGENHOLTZ.
T. MODDERMAN Az.
H. STEENBERG.
H. P. BERLAGE.
F. C. A. PANTEKOEK.

Beide stukken werden in handen gesteld van de Commissie van toezicht en daarna de onderstaande consideratiën op haar voorstel, door den kerkeraad aan het Classicaal Bestuur gezonden.

AMSTERDAM, Maart 1872.

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Heeren!

De Kerkeraad der Nederl. Herv. Gem. te Amsterdam heeft de eer de ontvangst te berichten van Uwe missive dd. 4 Febr. j.l. met bijbehorende stukken, waarbij gevraagd worden:

a. Consideratiën in zake het protest van de Heeren Ph. R. Hugenholtz c. s. tegen het Kerkeraadsbesluit d.d. 25 Januari ll.

b. Opgave van de leden van het Classikaal Bestuur, die in deze zaak gehandeld, of tot de uitspraak medegewerkt hebben.

De Kerkeraad acht zich verplicht, Uwe Vergadering in de eerste plaats te doen opmerken eenige minder juiste voorstellingen door de Heeren Hugenholtz c. s. gegeven.

Zoo wordt door hen beweerd, dat de Comm. van Toezicht de Godsdienstonderwijzeres C. Mouris den eisch gesteld zou hebben „dat zij al het in den Bijbel als geschiedenis beschrevene ook als werkelijk zoo geschied zou voorstellen,” terwijl het voorschrift der Commissie slechts inhoudt: Zij (de Godsdienstonderwijzers) zijn gehouden de Bijbelsche geschiedenis eenvoudig zoo te verhalen als die

in de Schriften van het O. en N. T. voorkomt, en hebben zich te onthouden daarvan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling, aan hunne leerlingen te geven. Het verschil tusschen beide lezingen valt te zeer in het oog om nadere aanwijzing noodig te maken.

In de tweede plaats acht de Kerkeraad het aan twijfel onderhevig, of Art. 19 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs hier met juistheid wordt toegepast.

Wel betuigt hij zijne instemming met het beweren der adressanten. Geen Kerkeraad en geen Kerkl. Commissie kan bevoegd zijn om aan eenig Godsdienstonderwijzer eischen te stellen, met de genoemde verklaring en belofte niet overeenkomende, maar daargelaten de vraag, of de bedoelde eischen geacht kunnen worden niet overeen te komen met de genoemde verklaring — maar dit heeft ook geene plaats.

Het aangevoerde zou mogelijk iets beteekenen indien er bij de Kerkeraads-commissie sprake ware geweest om de Godsdienstonderwijzers eischen te stellen voor het geven van onderwijs in het algemeen.

Dit is echter het geval niet, daar het hier slechts geldt het niet continueeren, voor eene bepaalde werkzaamheid tot het vervullen waarvan eene speciale benoeming vereischt wordt, op daaraan verbonden voorwaarden.

Evenmin kan de Kerkeraad toegeven, dat door de adressanten een gepast ter zake dienend gebruik gemaakt wordt van Art. 35 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Het zal wel toch niet de bedoeling van dat artikel kunnen zijn, om aan de Commissie van Toezicht de keus der leerboeken op te dragen en te gelijk de vrijheid aan de onderwijzers te verleen, die leerboeken in plaats van ze tot leiddraad bij het onderwijs te gebruiken, zoo als ook de adressanten willen, ze tot voorwerpen te stellen van rechtstreeksche bestrijding, 't geen in het onderhavige geval werkelijk heeft plaats gehad.

In het aangewezen leerboekje, Bijbelsche Geschiedenis van I. Prins, bladz. 33, wordt gezegd „Daniël is uit den leeuwenkuil, en zijne vrienden zijn uit een brandenden oven door God gered.”

Door de onderwijzeres wordt geleerd: „Daniël is evenmin in den leeuwenkuil geweest, als de jongelingen in den brandenden oven.”

Overgaande tot het geven van de gevraagde consideratiën, deelt de Kerkeraad u gaarne mede de gronden, behalve het reeds aangevoerde, waarop het door hem aangenomen en door de adressanten gewraakt besluit rust. Hij heeft de eer U daarbij overteleggen afschrift van eene missive van de Comm. van Toezicht op het Godsdienstonderwijs d.d. 13 December j.l. met de daarbij behorende stukken.

Het toezicht op het Godsdienstonderwijs is door den Kerkeraad, overeenkomstig Art. 33 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs, opgedragen aan eene Commissie, welke Commissie bestaat uit 10 leden, en wel volgens art. 34 uit een gelijk getal Predikanten en Ouderlingen. Volgens art. 41 van het H. H. Reglem. voor den Bijzonderen Kerkeraad, goedgekeurd door het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland, den 20 Februari 1864, is deze Commissie verplicht te handelen naar de door den Kerkeraad aan haar gegeven instructiën.

Art. 2 van die instructiën luidt: Aan haar (de Commissie) wordt opgedragen, al wat betrekking heeft op het Godsdienstonderwijs door ondergeschikte personen gegeven, enz.

Art. 3. Zij zorgt zooveel mogelijk, dat aan de Hervormde schooljeugd Godsdienstonderwijs gegeven worde.

Zij benoemt daartoe de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen op eene bezoldiging van f 25,— 's jaars voor elke catechisatie. Zij bepaalt welke leervakken en leerboeken daar behandeld en gebruikt zullen worden.”

De Kerkeraad heeft de handelingen zijner Commissie in zake de Godsdienstonderwijzeres C. Mouris vergeleken met de bovengenoemde instructie en bevonden dat hier de meest mogelijke overeenstemming bestaat.

Immers de Commissie is verplicht uit de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen tot het geven van onderwijs aan de schooljeugd, de zoodanigen te kiezen, die haar voorkomen daarvoor het meest geschikt te zijn. Zij is alzoo volkomen vrij in de keus van de onderwijzer, aan wien zij namens den Kerkeraad eene catechisatie wil opdragen.

Die opdracht van of benoeming voor eene speciale werkzaamheid is echter niet voor het leven, is niet eene altoosdurende. Integendeel art. 2 van „de Instructie voor de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen” schrijft aan deze voor: Zij doen in elke eerste Vergadering dier Commissie (van Toezicht) in het Kerkelijk jaar persoonlijk aanvraag om continuatie in hunne betrekking.

Deze bepaling verleent aan de Commissie de macht om te continueeren, maar natuurlijk ook evenzeer om niet te continueeren. De Commissie is dus hare bevoegdheid niet te buiten gegaan, door de Godsdienstonderwijzeres C. Mouris in hare werkzaamheden, voor zooverre die rechtstreeks aan het Toezicht der Commissie onderworpen zijn, niet te continueeren. Op grond van al het bovengenoemde heeft de Kerkeraad in zijne Vergadering van 25 Januari j.l. niet gearzeld om de handelingen zijner Commissie te dezer zake goed te keuren.

De leden des Kerkeraads tevens leden van het Classikaal Bestuur, die in deze zaak gehandeld hebben, zijn de H. H. J. P. Hasebroek, B. J. Adriani, J. Posthumus Meijjes, Rz., J. Cramer en H. Höveker.

De Kerkeraad voornoemd,
(w. g.) Ph. R. HUGENHOLTZ, *Praeses.*
„ K. F. TERNOOY APÈL, *l. Scriba.*

Het Class. Bestuur wees in zijne vergadering van 11 Maart 1872 het verzoek van de H.H. Hugenholtz c. s. van de hand, en stelde den Kerkeraad in het gelijk.

Het Classikaal Bestuur van Amsterdam, ontvangen hebbende een bezwaarschrift van de Heeren Ph. R. Hugenholtz, T. Modderman Az., H. Steenberg, H. P. Berlage en F. C. A. Pantekock, allen leden van den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente van Amsterdam, tegen een besluit van gezegden Kerkeraad d.d. 25 Januari 1872, in zake van een bij hem ingekomen schrijven van Mej. Mouris, godsdienst-onderwijzeres bij genoemde gemeente, inhoudende bezwaren tegen de handelingen van de Comm. van Toezicht op het Godsdienstonderwijs ten haren opzichte, heeft deze zaak in behandeling genomen.

Wat de feiten betreft is gebleken:

1. Dat de Kerkeraad met dat besluit heeft goedgekeurd eene door zijn Comm. van Toezicht op het Godsdienstonderwijs van 4 Januari 1871 uitgevaardigde instructie voor de godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen met betrekking tot „het door hen te geven onderwijs op de openbare” Armen- en Tusschenscholen.

2. Dat deze instructie, volgens het schrijven van den Kerker. van het begin van Maart 1872 ter verschaffing van de door het Classikaal Bestuur gevraagde inlichtingen, niet, zoo als door de Bezwaarden wordt gezegd, aan Mej. C. Mouris den eisch zou gesteld hebben „dat zij al het in den Bijbel als geschiedenis beschrevene ook als werkelijk zoo geschied zou voorstellen”, maar dat het voorschrift van de Commissie slechts inhoudt (hier volgen de woorden van de instructie): „dat de godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen gehouden zijn de Bijbelsche geschiedenis eenvoudig zoo te verhalen als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt, en zich te onthouden hebben daaraan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven.”

3. Dat Mej. Mouris in die instructie niet een voorschrift, maar eene raadgeving heeft gezien, en zich volgens eene missive van de C. v. T. op het G. O. aan den Kerker. van 31 Dec. 1871, bij haar onderwijs niet aan dat voorschrift heeft gehouden.

Dat zij de aflegging eener haar gevraagde bepaalde verklaring omtrent hare gezindheid om aan dit voorschrift te gehoorzamen heeft blijven uitstellen, en eindelijk eene missive aan den Kerkeraad heeft geschreven, ter harer regtvaardiging, waarin hoofdzakelijk dezelfde gronden tegen de handeling van de C. van T. worden aangevoerd als de genoemde klagers bezigen ter ondersteuning van hun eisch, dat het besluit, waarbij de Kerkeraad de handelingen van de C. van T. goedgekeurde, wordt vernietigd. Bedoelde gronden zijn hoofdzakelijk ontleend aan een beroep op Art. 19 Reglement op het Godsdienstonderwijs.

4. Dat de handeling van de C. van T., welke door het bestreden besluit van den Kerker. werd goedgekeurd, hierin bestaat, dat Mej. C. Mouris op grond van hare ongehoorzaamheid aan genoemde instructie niet werd gecontinueerd in haar werkzaamheid als godsdienstonderwijzeres op openbare Armen- en Tusschenscholen, waarop het onderwijs aan het toezicht van de Comm. is onderworpen.

U I T S P R A A K.

Het Classikaal Bestuur van Amsterdam;

Gelet, wat de samenstelling zijner vergadering betreft op Artt. 15, 18 Regl.

K. O. en T.; —

Overwegende, dat er geen termen zijn om eene minnelijke schikking te beproeven, volgens art 60: 2, Regl. K. O. en T.

Gelet op Artt. 43: 2 en 44: 3 A. R.;

Gezien eene missive van de C. van T. aan den Kerker. van 31 December 1871; eene missive van de C. van T. aan Mej. C. Mouris, en een exemplaar van de genoemde instructie, al hetwelk door den Kerker. aan het Class. Bestuur is gezonden ter begeleiding van zijn brief, inhoudende de door het Class. Bestuur verlangde inlichtingen met betrekking tot de aanhangige zaak;

Heeft overwogen:

1. Dat de Kerker., volgens Artt. 33, 35 en 6 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs met, door zijne C. van T. op het Godsdienstonderwijs, eene Instructie te geven „waaraan de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen zich te gedragen hebben bij het te geven onderwijs op de openbare Armen- en Tusschenscholen”, den kring zijner bevoegdheid niet heeft overschreden, en dus Mej. Mouris geen recht had in eene instructie maar alleen eene raadgeving en niet een voorschrift te zien, zooals zij volgens het schrijven van de C. van T. aan den Kerker. heeft gedaan.

2. Dat, — terwijl de Kerkeraad of de C. van T. onder zijne goedkeuring met de bedoelde instructie den kring zijner bevoegdheid zou overschreden hebben, indien zij zoo moest worden uitgelegd, of door den Kerkeraad werd uitgelegd, dat haar zin en strekking in strijd kwam met de algemeene verbintenis in Art. 19 Regl. o. h. Godsdienstonderwijs, die onderwijzers en onderwijzeressen bij de aanvaarding van hunne betrekking hebben aangegaan — in de bedoelde instructie geen wijziging of verscherping van die algemeene verbintenis voorkomt.

3. Dat aan het Class. Best. uit de stukken niet is gebleken, dat door de C. van T. aan Mej. Mouris een zwaarder eisch is gedaan dan die in de bedoelde instructie vervat is, en zij derhalve verplicht was aan die instructie te gehoorzamen.

4. Dat de C. van T. niet het ontslag van Mej. Mouris als godsdienstonderwijzeres in het algemeen aan den Kerker. heeft voorgesteld (Art. 14, 9 Regl. van de Kerkeraden; art. 6 Regl. van het Godsdienstonderwijs), maar slechts haar niet gecontinueerd heeft voor het geven van het onderwijs op de openbare Armen- en Tusschenscholen, hetwelk aan het toezicht van de Commissie rechtstreeks is onderworpen.

5. Dat, volgens art. 2 van de door den Kerker. uitgevaardigde „Instructie voor de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen bij de Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam”, deze in elke eerste vergadering van de C. van T. in het kerkelijk jaar „persoonlijk aanvraag doen om continuatie in hunne betrekking”, en deze Commissie dus binnen den kring van hare bevoegdheid bleef, toen zij, op voor haar overwegende gronden, besloot om aan Mej. Mouris het onder beding van jaarlijksch opzettelijk noodige continuatie opgedragen onderwijs op de openbare Armen- en Tusschenscholen te ontnemen.

6. Dat, eindelijk, de Kerker. zich niet heeft schuldig gemaakt aan eene onwettige handeling met goed te keuren het besluit van zijne C. van T. om Mej. Mouris voor katechisaties op de openbare Armen- en Tusschenscholen door een ander te doen vervangen.

B E S L U I T.

1. Dat de eisch van de Heeren Hugenholtz c. s. om genoemde goedkeuring van den Kerker. als onwettig te vernietigen wordt afgewezen.

2. Dat afschrift dezes zal worden gezonden aan den Heer Ph. R. Hugenholtz, als eersten onderteekenaar, aan den Kerker. der Nederd. Herv. Gemeente en aan de Comm. van Toezicht op het Godsdienstonderwijs bovengenoemd.

3. Dat de onvermijdelijke kosten moeten gedragen worden door de gezamenlijke eischers tegen het genoemde besluit van den Kerkeraad.

Gedaan in onze buitengewone Vergadering van 11 Maart 1872 te Amsterdam.

Tegenwoordig de leden en de Secundi van leden: F. W. B. van Bell, C. L. Klein, F. Ham, J. J. Teding van Berkhout, H. A. E. Heineken, J. C. Reesse Jr. J. Montagne en J. Moulijn, *Scriba*.

Afwezig het lid H. Smeding.

(w. g.) F. W. B. VAN BELL, *Fung. Voorz.*

C. L. KLEIN.

J. J. TEDING VAN BERKHOUT.

J. C. RESSE JR.

F. HAM.

H. A. E. HEINEKEN.

J. MONTAGNE.

J. MOULIJN, *Scriba*.

Voor eensluidend afschrift

J. B. MOULIJN, *Scriba*.

Tegen deze beslissing van het Class. Bestuur kwamen de H.H. Hugenholtz c. s. in hooger beroep.

Eerwaardige Heeren!

Bij deze heb ik de eer, mede namens de H.H. T. Modderman Az., H. Steenberg, H. P. Berlage en F. C. A. Pantekock ter Uwer kennis te brengen, dat wij bij het Provinciaal Kerkbestuur van N.-Holland in hooger beroep zijn gekomen ter zake van de beslissing van het Classikaal Bestuur van Amsterdam d.d. 11 Maart jl., op onze aldaar ingediende bezwaren tegen het besluit van Uwe Vergadering van 25 Januari, naar aanleiding van een bij U ingekomen schrijven van de Godsdienstonderwijzeres Mej. C. Mouris.

Met achting heb ik de eer te zijn

Uw dw. dienaar,

Ph. R. HUGENHOLTZ.

Het Provinciaal kerkbestuur van Noord-Holland schreef daarop in dato 1 Mei 1872.

AMSTERDAM, den 1 Mei 1872.

Wij hebben de eer ons tot U te wenden wegens het appél, dat van de uitspraak van Uw Cl. Best. betrekkelijk het door U den 25 Januari j.l. genomen besluit aangaande handelingen van Uwe Com. van Toez. op het Godsdienstonderwijs, bij ons is aangevraagd door Uwe medeleden de Heeren Ph. R. Hugenholtz, T. Modderman Az., H. Steenberg, H. P. Berlage en F. C. A. Pantekock. Met het oog op Art. 60, 2e lid van het Reglement voor Kerkelijk Opzicht en Tucht moeten wij, vóór wij eene beslissende uitspraak doen, onze medewerking hebben verleend tot bijlegging en schikking in der minne van het onder U gerazen geschil. Wenshende dat wij in zoodanige medewerking mogen slagen, nemen wij de vrijheid het volgende onder Uwe aandacht te brengen.

Het is outegenzeggelijk waar, dat gij den 25sten Januari j.l. handelingen goedkeurende, welke Uwe Commissie van toezicht op het Godsdienstonderwijs verricht heeft, op grond van haar besluit 4 Januari 1871, daardoor tevens zelf dat besluit hebt goedgekeurd, het besluit dat de Godsdienstonderwijzers en Onderwijzeressen bij Uwe Gemeente, bij hun onderwijs op de Armen- en Tusschenscholen gehouden zijn de Bijbelsche Geschiedenis eenvoudig zoo te verhalen als die in de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament voorkomt en zich te onthouden hebben daar aan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven.

Dit besluit is nu als het ware het hart en de ziel, van Uw bij ons aanhangig geschil, ja is als de spil, waarom alles, wat tot dat geschil behoort, zich beweegt. Daarom rekenen wij het van geen gering belang, indien U nadrukkelijk door ons aanbevolen wordt, gelijk wij U aanbevelen bij deze, dat zoowel gij, die het besluit hebt goedgekeurd, als Uwe medeleden, die er tegen in verzet zijn gekomen, met nauwgezetheid onderzoekt, of het al dan niet in strijd is met Kerkelijke Reglementen, inzonderheid met het 19e art. van het Godsdienstonderwijs in de Ned. Herv. Kerk.

Langs dezen weg toch van nader onderzoek en gemeen overleg zullen de twee partijen komen tot een klaarder begrip der verhouding van het genoemde besluit tot de reglementen in het algemeen, en tot het aangehaalde Art. 19 in het bijzonder, om naar de uitkomst van dit zoo onmisbaar onderzoek hare maatregelen te kunnen nemen tot bijlegging van het geschil.

Zonder ons in bijzaken te begeven, zonder ons iets te hebben aangematigd en zonder ook in het allerminst de quaestie te hebben geprejudiceerd, hebben wij alleen getracht het onze bij te dragen tot een voor beide partijen verblijdend eind des geschils, in het belang Uwer eendrachtige samenwerking ter bevordering ook van de zegenrijke werkzaamheid van de Godsdienst-Overwijzers en Onderwijzeressen bij Uwe Gemeente.

Wij hebben bij wat deze missive aangaat, ons gedragen naar Art. 15 Reglem. voor Kerk. Opzicht en Tucht.

Wij verzoeken Uw antwoord te mogen ontvangen uiterlijk 1 Juni c. k. Dat antwoord zegge duidelijk, of gij het door ons aangehaalde besluit Uwer Commissie van Toezicht enz. al of niet blijft handhaven.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland en in Zijnen naam,

(w. g.) R. J. KONING, *President*.

„ M. N. J. MOLTZER, *loco Secret.*

Aan den Bijzonderen Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam.

III.

De Kerkeraad besloot daarop, in zijne vergadering van 16 Mei j.l. aan dat Bestuur te melden, dat hij bij zijn besluit van 25 Januarij ll., luidende:

»De Kerkeraad verklaart de Commissie van Toezicht op het Godsdienst Onderwijs voor bevoegd om te handelen zooals hij in deze gehandeld heeft en keurt de handelingen van genoemde Commissie goed» — volhardt.

Van dat besluit gaf de Kerkeraad kennis aan het Prov. Kerkbestuur bij missive d. 16 Mei 1872, met de opmerking »dat het hem gebleken is dat er van bijlegging van het geschil geen sprake kan zijn.»

In de Kerkeraadsvergadering van 29 Augustus kwam het antwoord van het Prov. Kerkbestuur ter tafel:

a. Missive.

No. 1274.

HAARLEM, den 19 Augustus 1872.

Ik heb de eer U hierbij toetuzenden een afschrift der uitspraak, gedaan door het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland den 14den j.l. in het appèl der Heeren Ph. R. Hugenholtz, T. Modderman Az., H. Steenberg, H. P. Berlage en F. C. A. Pantekoek, van eene uitspraak des Cl. Bestuurs van Amsterdam, d.d. 11 Maart 1872, rakende hunne bezwaren tegen uw besluit van 25 Januari j.l., betreffende handelingen uwer Commissie van Toezicht.

De loco Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland,
M. N. J. MOLTZER.

b. Afschrift.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland;

Gelezen hebbende de missive d.d. 23 Maart 1872 van de Heeren Ph. R. Hugenholtz, T. Modderman Az., H. Steenberg, H. P. Berlage en F. C. A. Pantekoek, leden van den Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente te Amsterdam, die binnen den bepaalden termijn in hooger beroep komen van eene uitspraak van het Classicaal bestuur van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872, rakende hunne bezwaren tegen een door hunnen Kerkeraad den 25 Januari 1872 genomen besluit;

de memorie van appèl d.d. 21 Maart 1872;

het afschrift der uitspraak van het Classicaal Bestuur;

de missive van den Kerkeraad d.d. 16 en van de appellanten d.d. 28 Mei j.l. in antwoord op onzen brief van 1 Mei 1872, overeenkomstig art. 60 van het Regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht aan de partijen gezonden tot bijlegging en schikking in der minne, doch met ongunstigen uitslag;

en al de verder overgelegde stukken; —

Overwegende wat het reer betreft

dat de Commissie van Toezicht op het Godsdienst-onderwijs den 4 Januari 1871 het besluit heeft genomen, dat de godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen bij het te geven onderwijs op de openbare Armen- en Tusschenscholen onder anderen ook gehouden zijn de Bijbelsche geschiedenis eenvoudig zoo te verhalen als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt, en zich te onthouden hebben daarvan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven;

dat dezelfde Commissie, bij de handhaving en toepassing van het besluit tegenover eene godsdienstonderwijzeres getoond heeft het op te vatten in dezen strengen zin, dat al het in den Bijbel als geschiedenis beschrevene, ook zóó, als het daar beschreven staat, naar betekenis, zin en inhoud en bijgevolg in geheele overeenstemming met het geschrevene, door de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen moet worden voorgesteld; onder bedreiging aan eene godsdienstonderwijzeres door de Commissie van Toezicht gedaan, dat als zij niet verklaart zich aan het genoemde besluit van 4 Januari 1871 stipt te zullen houden, zij dan ook niet zal kunnen continueeren in het geven van onderwijs, dat aan het Toezicht der Commissie is onderworpen;

dat de Kerkeraad den 25 Januari 1872 besloten heeft, om op de bezwaren, welke dezelfde godsdienstonderwijzeres schriftelijk en gemotiveerd tegen het in dien strengen zin opgevatte besluit der Commissie van Toezicht bij hem had ingebracht te antwoorden, dat de Commissie overeenkomstig hare bevoegdheid had gehandeld en de Kerkeraad derhalve de handelingen zijner Commissie goedgekeurd;

dat tegen dit Kerkeraadsbesluit de heeren Ph. R. Hugenholtz c.s. in verzet zijn gekomen, op denzelfden grond waarop de godsdienstonderwijzeres hare bij den Kerkeraad ingebrachte bezwaren had gebouwd, namelijk dat daar de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen volgens de in art. 19 van het Regl. o. h. Godsdienstonderwijs voorkomende verklaring en belofte door hen te onderteekenen, wel aan »Gods heilig woord in de Schriften des O. en N. Testaments vervat,» maar geenszins aan de letter dier Schriften gebonden zijn, dan ook geen Kerkeraad en geen Kerkeraads-Commissie bevoegd kan zijn aan Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen eischen te stellen met de genoemde verklaring en belofte niet overeenkomstig, eischen, waardoor de vrijheid hun door het Synodaal Reglement toegekend en gewaarborgd, hun geheel of ten deele zou ontnomen worden;

en dat van de uitspraak des Cl. Bestuurs, hetwelk den eisch van de Heeren Ph. R. Hugenholtz c.s. om het genoemde besluit van den Kerkeraad als onwettig te vernietigen, heeft afgewezen, die Heeren in appèl zijn gekomen met het verzoek om met ter zijde stelling van de uitspraak des Cl. Bestuurs, het Kerkeraadsbesluit van 25 Januari j.l. te vernietigen;

Overwegende wat de gronden aangaat, welke de appellanten, tegen de uitspraak des Cl. Bestuurs aanvoeren;

dat zij den eersten grond ontleenen aan de ONJUISTHEID, waarmede het Cl. Bestuur de feiten zou omschreven hebben, daar het vooreerst de aanschrijving der Commissie van Toezicht voor eene instructie zou houden; — daar het ten tweede zou ontkennen dat het besluit der Commissie een volstrekt beperkenden zin heeft; — daar het ten derde de handelwijze der godsdienstonderwijzeres anders zou voorstellen dan zij zich heeft toegedragen; — en daar het ten vierde de bedreiging met ontslag zou aanzien voor het ontslag zelf.

dat zij den tweeden grond vinden in de ONGENOEGZAAMHEID der overwegingen van het Cl. Bestuur, omdat zij deels niet ter zake dienende zouden zijn, aangezien alles wat onder de 4e, 5e, en 6e overweging voorkomt, zou uitgaan van de reeds genoemde verwarring van de bedreiging met de daad zelve; en omdat zij deels, ook voor zooverre zij ter zake dienen, geheel onvoldoende zouden zijn, aangezien, naar den hoofdinhoud der 1e, 2e en 3e overweging het Besluit der Commissie van Toezicht van 4 Januari 1871, in den zin, waarin het door haar bij de handhaving en toepassing er van tegenover eene godsdienstonderwijzeres, is opgevat, door het Classicaal Bestuur niet zou gehouden zijn voor eene wijziging en verscherping van de bij art. 19 van het Regl. o. h. Godsdienstonderwijs, voor de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen vastgestelde verbintenis, zonder dat evenwel het Classicaal Bestuur voor deze ontkenning van wijziging en verscherping eenig bewijs hoe ook genaamd zou geleverd hebben, welk bewijs toch, naar het oordeel der appellanten, als bewijs voor eene zaak, waarop alles aankomt, niet kan worden gemist;

en dat de appellanten ten laatste sterk doen uitkomen en even klaar als onderscheiden op den voorgrond plaatsen het STILZWIGEN, waarmede het Cl. Bestuur hunne bezwaren tegen het Kerkeraadsbesluit van 25 Januari 1872 zou zijn voorbijgegaan, zoodat het die nauwelijks beantwoord en veel minder wederlegd zou hebben, tegen welk stilzwijgen de appellanten met te meer kracht en nadruk opkomen, omdat hun protest bij het Cl. Bestuur ingediend, juist dat Kerkeraadsbesluit gold, aangezien zij het voor even onloochenbaar als bedenkelijk houden, dat de Kerkeraad door dat besluit zijne Commissie van Toezicht bevoegd heeft verklaard, om te doen wat geen Kerkeraad en geen Kerkeraadscommissie mag doen, namelijk dat aan de Godsdienstonderwijzers eischen worden gesteld, die niet alleen met hunne verklaring en belofte volgens art. 19 van het Reglement o. h. Godsdienstonderwijs niet overeenkomstig zijn, maar ook de door het Synodaal reglement hun toegekende en gewaarborgde vrijheid hun, 't zij geheel, 't zij ten deele, zouden ontnemen;

Overwegende ter BEDOORDEELING DEZER GRONDEN

vooreerst dat de uitspraak van het Classicaal Bestuur niet alleen in de omschrijving der feiten, maar ook zelfs in hare overwegingen, derhalve van het begin tot het einde, beheerscht wordt door de verwarring van het besluit der Commissie van Toezicht, d.d. 4 Januari 1871 met de instructie, en van de bedreiging met het ontslag zelf; alsmede dat die uitspraak zoolwel de ontkenning bevat van een beperkenden zin, dien het besluit van 4 Januari 1871 werkelijk, naar de letterlijke betekenis, heeft als zij eene scheeve voorstelling geeft van de handelwijze der godsdienstonderwijzeres;

ten tweede dat het Classicaal Bestuur verklarende en verzekerende, zonder evenwel voor deze verzekering eenig bewijs te leveren, namelijk dat door het besluit der Commissie van Toezicht d.d. 4 Januari 1871 geene wijziging of verscherping van de bij art. 19 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs, vastgestelde verbintenis voor de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen ontstaan is, niet bewezen heeft wat bewezen moest worden;

ten derde dat het Classicaal Bestuur schier geen acht geslagen heeft op het zoo nadrukkelijk en uitvoerig gemotiveerd protest van de Heeren Hugenholtz c.s. tegen het Kerkeraadsbesluit van den 25 Januari 1872, door welk Kerkeraadsbesluit goedgekeurd is niet alleen het door de Commissie van Toezicht genomen besluit van 4 Januari 1871, maar ook een bepaalde uitlegging door die Commissie aan haar besluit gegeven, en een bepaald gebruik door haar er van gemaakt, eene uitlegging en een gebruik, waardoor dat besluit voor de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen dezen zin verkregen heeft, dat zij gehouden zijn zich te onthouden van iedere voorstelling der Bijbelsche geschiedenis, welke niet slechts met den geest en de waardigheid, maar ook met de letter der heilige Schrift strijdig is, eene uitlegging en een gebruik, waardoor het besluit der Commissie van Toezicht van 4 Januari 1871, niet als raadgeving of aanwijzing, maar als voorschrift en gebod, zoolwel in strijd komt met art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, als het ook inbreuk maakt op de vrijheid der Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen, als die naar het zoo even aangehaalde 19e art. wel aan »Gods Woord in de Schriften des O. en N. Verbods vervat,» maar niet aan de letter dier Schriften gebonden zijn;

en dat derhalve, bij juiste gevolgtrekking, uit deze drie redenen afgeleid, de gronden der appellanten ontleend en aan de ONJUISTHEID der omschrijving van de feiten, en aan de ONGENOEGZAAMHEID der overwegingen, en aan het STILZWIGEN tegenover hun wezenlijk eenig bezwaar als geldig moeten worden beschouwd.

Overwegende wat in rechten geldt:

1o. dat naar art. 13 Syn. Regl. voor de Kerkeraaden, een Kerkeraad, die zich in alles naar de kerkelijke reglementen moet gedragen, en tevens behoort toe te zien dat zij worden opgevolgd, aan deze zijne verplichting niet voldoet, wanneer hij de handelingen, welke eene door hem benoemde Commissie in strijd met de kerkelijke reglementen verricht heeft, goedgekeurt;

2o. dat uit de overgelegde stukken wel en deugdelijk bewezen wordt:

Vooreerst dat de door den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam benoemde Commissie van Toezicht op het Godsdienstonderwijs den 4 Januari 1871 het besluit genomen heeft, dat de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen bij het te geven onderwijs op de openbare Armen- en Tusschenscholen onder anderen ook gehouden zijn de Bijbelsche geschiedenis eenvoudig zóó te verhalen, als die in de Schriften van het O. en N. Testament voorkomt, en zich te onthouden hebben daarvan eene met de H. Schrift strijdige voorstelling aan hunne leerlingen te geven;

ten tweede dat de Commissie bij de, onder bedreiging zelfs uitgeoefende toepassing en handhaving van haar besluit tegenover eene godsdienstonderwijzeres,

dat besluit, zooals het naar vorm en inhoud werkelijk is, als gebod aanmerkende, van de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen gebiedend verlangt, dat zij al wat in de Schriften des O. en N. Testaments als geschiedenis beschreven staat, ook als zoodanig en zonder met dat als geschiedenis beschrevene in strijd te komen op de genoemde scholen zullen voordragen.

ten derde, dat de Commissie bij eene godsdienstonderwijzeres op het doen der belofte, dat zij zich aan het besluit van 4 Januari 1871 stipt zal houden, aandringerende, van de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen meer eischt dan art. 19, Regl. op het Godsdienstonderwijs voorschrijft, aangezien dit art. hen wel aan „Gods Woord in de H. Schriften des O. en N. Verbonds vervat,” maar niet aan al de verhalen dier Schriften als aan even zoovele waarachtige geschiedverhalen bindt, zooals de Commissie hen hieraan wil gebonden hebben, ja veel minder nog aan de letter dier Schriften, zooals uit het besluit der Commissie mede kan worden afgeleid, dewijl toch de geringste afwijking, zij het ook niet meer dan afwijking, met ééne letter of met een enkele stip, strijdige voorstelling genaamd zou kunnen worden;

ten vierde dat — gewogen van letterdienst en gewetensdwang, welke aan onze kerkelijke reglementen ten eenenmale vreemd, door de Commissie niettemin metterdaad voorgestaan worden, — de Commissie toch in elk geval veel verder gaat dan het Kerkelijk Reglement in het meermalen genoemde 19e artikel voorschrijft, en daardoor aan de vrijheid, welke het Reglement aan de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen toekent, te kort doende, in strijd met dat reglement zich gedraagt; en

ten vijfde dat de bijzondere Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente te Amsterdam, de met de reglementen strijdige handelingen zijner Commissie goedkeurende, aan zijne verplichting om zich in alles naar de kerkelijke reglementen, te gedragen en tevens toe te zien, dat zij worden opgevolgd, niet voldaan heeft;

So. of ten laatste, dat, wanneer nu wel en deugdelijk bewezen is, dat het Classikaal Bestuur het Kerkeraadsbesluit van 25 Januari 1872 handhavende, een met de reglementen strijdig besluit bekrachtigd heeft, tegelijk erkend moet worden, dat het verzoek der appellanten om met terzijdestelling van het besluit des Classikalen Bestuurs, ook het Kerkeraadsbesluit van 25 Januari 1872 te vernietigen, niet onwettig maar integendeel billijk en gegrond moet worden geacht;

Gelet buiten de reeds aangehaalde artikelen, op art. 15 en 51 30. Alg. Regl. en art. 8, 15, 19, 21, 61, 64 Regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht;

Recht doende in hooger beroep.

Oordeelt de gronden door de Heeren Ph. R. Hugenholtz c. s. tegen de beslissing van het Classikaal Bestuur van Amsterdam ingebracht, voor zooverre zij in deze uitspraak opgenomen zijn, alleszins voldoende;

Vernietigt de beslissing van het Classikaal Bestuur van Amsterdam, en stelt het beschreven Kerkeraadsbesluit van 25 Januari 1872 buiten effect;

Veroordeelt den Bijzonderen Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente te Amsterdam, met uitzondering der appellanten, in al de kosten; — en

Bepaalt dat van deze beslissing aan elk der appellanten, aan den Bijzonderen Kerkeraad der Nederd. Hervormde Gemeente te Amsterdam, en aan het Classikaal Bestuur van de ressorteerende Gemeente afschrift zal worden gezonden.

Aldus gedaan in de Vergadering van het Prov. Kerkbestuur van Noord-Holland, gehouden te Amsterdam den 14 Augustus 1872. Tegenwoordig al de leden in dezen bevoegd R. J. Koning, President, M. N. J. Moltzer, Vice-President, E. Cats Wor, G. van Duijl GWZ., G. P. Nijhoff en G. J. Versteegh.

(was get.) R. J. KONING, *President*.
M. N. J. MOLTZER, *Vice-President*.
E. CATS WOR.
G. VAN DUIJL GWZ.
G. P. NIJHOFF.
G. J. VERSTEEGH.

Voor Copie Conform,
De Loco-Secretaris,
M. N. J. MOLTZER.

IV.

De Kerkeraad besloot tegen deze uitspraak in cassatie te gaan bij de Synodale Commissie en benoemde eene commissie, bestaande uit de HH. Cramer, Kuyper, Feringa en Kuhler, om hem te dienen van eene Concept-memorije, die in de vergadering van 12 September j.l. werd gearresteerd en ingezonden:

Memorie.

Aan

de Algemeene Synodale Commissie der Ned. Herv. Kerk.

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam heeft de eer U in de navolgende memorie de gronden te ontwikkelen, waarop zijn verzoek rust om vernietiging van het vonnis van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland in zake het appel van de Heeren Ph. R. Hugenholtz c. s. tegen de uitspraak van het Classikaal Bestuur van Amsterdam d.d. 11 Maart 1872.

Ondanks de uitgebreidheid, welke de verschillende Consideratiën in het vonnis beslaan, missen wij er eene juiste aanwijzing in van de overtreding, aan welke wij ons zouden hebben schuldig gemaakt — wat toch volgens art. 21 van het Reglement voor Kerkelijk Opzicht en Tucht niet had mogen ontbreken. Wel wordt onder No. 5 van de tweede der laatste reeks van Consideratiën gezegd: „dat de Bijzondere Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam de met de reglementen strijdige handelingen zijner Commissie goedkeurende, aan zijne verplichting om zich in alles naar de Kerkelijke Reglementen te gedragen, en tevens toe te

zien dat zij worden opgevolgd, niet voldaan heeft.” Maar welk reglement men bedoelt, wordt niet gezegd. Ook niet onder No. 3, waar wel beweerd wordt, dat er van de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen in geen enkel geval meer mag geëischt worden, dan art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs voorschrijft; maar geen enkel wetsartikel genoemd wordt, waarin dit wordt verboden.

En hiermede komen wij van zelf tot ons hoofdbezwaar: schending van art. 7, 21 en 35 en de verkeerde toepassing van art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Door het Provinciaal Kerkbestuur is dit laatstgemeld artikel zóó toegepast, dat geen Kerkeraad, en dus ook geen commissie van den Kerkeraad het recht zou hebben om van de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen, die op de openbare Armen- en Tusschenscholen onderwijs geven, meer te eischen, dan het genoemde artikel voorschrijft.

Tegen deze toepassing van het wetsartikel komen wij met allen nadruk op. Er heeft hier eene verwarring van begrippen plaats. Wilde een Classikaal Bestuur aan een Godsdienstonderwijzer zijn radikaal ontnemen, zoo hij niet nog andere verplichtingen op zich nam, dan hij op zich genomen had bij de aanvaarding zijner betrekking, ongetwijfeld zou het dan de perken zijner bevoegdheid overschrijden.

Evenmin mag een Kerkeraad om zulk een reden Godsdienstonderwijzers uit hunne betrekking in de gemeente ontslaan.

Hier geldt het echter eene andere zaak. Er is hier geen sprake van het radicaal van Godsdienstonderwijzer; ook niet van de aanstelling van een Godsdienstonderwijzer in de gemeente door den Kerkeraad; maar alleen van de bijzondere werkzaamheden, die een Kerkeraad aan de door hem aangestelde Godsdienstonderwijzers opdraagt, en wel in casu van het onderwijs geven op de openbare Armen- en Tusschenscholen.

Mag nu een Kerkeraad, als hij dit in het belang der kinderen noodig oordeelt, geen nadere bepalingen ontwerpen, waaraan de onderwijzer zich heeft te houden, ook al wordt daardoor meer geëischt, dan art. 19 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs voorschrijft? Dat de eisch er niet mede strijden mag, spreekt van zelf. Maar mag hij daarom niet verder gaan? Kunnen geen bijzondere omstandigheden eene Commissie bewegen, om bij het onderwijs dat gegeven wordt scherper toe te zien dan anders? Wat moet er worden van het onderwijs, dat de kinderen op de Armen- en Tusschenscholen ontvangen, als de onderwijzer nu eens van dit, dan van dat geschiedverhaal des Bijbels zeggen mag dat het niet geloofwaardig is? Zal dat onderwijs doeltreffend zijn? Zal het zijn naar de vatbaarheid en naar de behoeften der kinderen? Wij gelooven het niet. Wij zouden ons kunnen voorstellen, dat eene Commissie, die in de geschiedenis van Israël geen plaats liet voor het Bovennatuurlijke, toch aan de jeugd die geschiedenis wilde onderwezen zien gelijk de H. Schrift haar verhaalt. Hoeveel te meer moet dit dan gewild worden door eene Commissie, die met ons Israëls geschiedenis ten eenenmale onverklaarbaar noemt, wanneer het Bovennatuurlijke wordt buitengesloten.

Zou daarom die Commissie van letterdienst te beschuldigen zijn, gelijk het Provinciaal Kerkbestuur beweert? Volstrekt niet. Aan de letter der H. Schrift willen wij niemand binden. 't Is dan ook in de tweede considerans van het vonnis verkeerdelijk voorgesteld, alsof onze Commissie geëischt heeft dat „al wat in den Bijbel als geschiedenis beschrevene, ook zóó, als het daar beschreven staat, naar beteekenis, zin en inhoud en bijgevolg in geheel overeenstemming met het geschrevene, door de Godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen moet worden voorgesteld.” Of zou dit soms hieruit blijken, dat zij geëischt heeft dat een geschiedverhaal, waarin van een wonder sprake was, juist zoo aan de jeugd werd medegedeeld? Maar welk verband is er tusschen het één en het ander? Omdat men eischt, dat van het wonder in de Bijbelsche geschiedenis niet gezwegen wordt, eischt men daarom ook, dat volstrekt alles wat in den Bijbel als geschiedenis beschreven is, ook zóó als het beschreven staat aan de kinderen wordt voorgesteld?

Naar onze meening heeft alzoo het Provinciaal Kerkbestuur het feit, dat als strafbaar wordt voorgesteld, niet juist beschreven, en dus ook hierin zich schuldig gemaakt aan de schennis van genoemd art. 21 van het Regl. voor Kerk. Opzicht en Tucht.

Voorts vragen wij: wat wordt er van art. 35 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, waarbij der Commissie van Toezicht het recht verleend wordt om de leerboeken en leervakken van ondergeschikte Godsdienstonderwijzers te kiezen, wanneer het aan die Commissie niet vrijstaat om te eischen dat de geschiedverhalen des Bijbels getrouw tot de kinderen worden overgebracht? Hoe! De Commissie zal een leerboek geven, waarin de wondervolle geschiedenis van Israël overeenkomstig den Bijbel wordt medegedeeld — en de Godsdienstonderwijzer zal het recht hebben om geheel in strijd daarmee onderwijs te geven, en nu van het één en van het andere geschiedverhaal in tegenwoordigheid der kinderen de betrouwbaarheid te betwijfelen! Wat beteekent dan het recht, door het Reglement op het Godsdienstonderwijs aan de Commissie toegekend?

Eindelijk meent de Kerkeraad, dat in strijd is gehandeld met den geest van art. 28 coll. art. 11 Kerk. O. en T., toen het Provinciaal Kerkbestuur den appellant Steenberg opdroeg het afschrift te vervaardigen dat den Kerkeraad zou worden toegezonden. De heer Steenberg kan toch moeilijk als een „kerkelijk bediende” worden beschouwd. Gesteld dit ware zoo, dan kon nog de appellant niet als „kerkelijk bediende” in eigen zaak optreden. Bovenal mocht den appellant geen inzage van de uitspraak gegeven zijn, eer die ter kennis van den bezwaardewas gebracht.

Wij vragen dus vernietiging van het vonnis van het Provinciaal Kerkbestuur in Noord-Holland d. d. 14 Aug. 1872, op grond van schennis van art. 21 van het Regl. voor Kerkelijk Opzicht en Tucht, en van art. 7 en art. 35 van het Reglement voor het Godsdienstonderwijs; en van verkeerde toepassing van art. 19 van laatstgenoemd Reglement. Namens den Kerkeraad voorn.,

AMSTERDAM,
12 September 1872.

C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, *Præsies*.
N. H. DE GRAAF, *Scriba*.





